

چشم انداز توسعه در کشورهای خلیج فارس؛ مطالعه موردی مقایسه عمان و امارات

حمید علیزاده یسار^۱، فرشته اسکندری فرد^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی، ایران، تهران، دانشگاه شهید بهشتی

۲- کارشناس علوم تغذیه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات؛ ایران، تهران

چکیده

عمان و امارات متحده عربی از لحاظ توسعه انسانی و اقتصادی در میان کشورهای منطقه جزء کشورهای پیشرو هستند. این دو کشور نمرات و امتیازات بالاتری در شاخص‌های توسعه در مقایسه با کشورهای منطقه به دست آورده‌اند. برای درک بهتر وضعیت اقتصادی عمان و امارات به بررسی شاخص‌های آزادی اقتصادی و ادراک از فساد پرداخته و در ادامه به مقایسه این دو کشور از لحاظ شاخص‌های توسعه پرداخته‌ایم. در همین راستا در پایان تحلیلی از تأثیر سیاست خارجی امارات و عمان نیز ارائه شده است. به همین دلیل در این پژوهش سعی کرده‌ایم این کشورها را از لحاظ سطح توسعه‌یافتگی مقایسه و سپس چشم‌انداز توسعه برای آنها ترسیم کنیم. با بررسی انجام شده به این نتیجه رسیدیم که عمان در مقایسه با امارات متحده عربی رتبه و نمرات پایین‌تری در شاخص آزادی اقتصادی، شاخص ادراک از فساد و شاخص توسعه انسانی کسب کرده است. همچنین امارات از لحاظ ذخایر نفتی و گازی، سرانه ثروت، میزان دستمزد و حقوق و رقابت‌پذیری نسبت به کشور عمان رتبه و جایگاه بالاتری دارد. فقط در شاخص کیفیت زندگی این دو کشور نزدیک به هم هستند. بنابراین امارات متحده عربی و عمان را با توجه به عملکرد چند دهه آن و «سند چشم‌انداز پنجاه امارات» و «سند چشم‌انداز ۲۰۴۰ عمان» می‌توان تا حد زیادی در ردیف دولت‌های توسعه‌گرا قرار داد. طبق داده‌ها و اطلاعات پیش‌بینی می‌شود همچنان امارات در عرصه توسعه بالاتر و پیش‌رو تر از عمان باشد. مگر اینکه سرمایه‌گذاران خارجی در آینده به دلیل سیاست‌های ماجراجویانه امارات ترجیح دهند سراغ کشورهای باثبات و معقول همچون عمان بروند.

کلیدواژگان: توسعه، توسعه اقتصادی، توسعه انسانی، چشم‌انداز، عمان، امارات متحده عربی

مقدمه

توسعه^۱ روندی فراتر از نوسازی و رشد اقتصادی است و علاوه بر بهبود سطح مادی زندگی، بهره رساندن به انسان، یعنی بهبود بخشیدن به کیفیت زندگی مردم، را هم در بر می‌گیرد.^۲ امارات متحده عربی از زمان تأسیس در سال ۱۹۷۱ تاکنون، به کمک درآمدهای قابل ملاحظه حاصل از صادرات نفت و گاز و همچنین تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، از منطقه‌ای محروم و بیابانی به کشوری ثروتمند و دارای سطح زندگی بالا تبدیل شده است. عمان نیز با توجه به متنوع‌سازی منابع اقتصادی، با محوریت توسعه بنادر و مناطق ویژه و آزاد اقتصادی، فرصت مناسبی برای سرمایه‌گذاران خارجی ایجاد کرده است به طوری که شاهد توسعه و رشد اقتصادی در این کشور هستیم. عمان و امارات، به کمک رشد و توسعه اقتصادی و هدایت و راهبری دولت، در زمینه توسعه انسانی نیز پیشرفت قابل ملاحظه‌ای کرده اند. با اینکه میان کشورهای عمان و امارات از لحاظ سیستم سیاسی، پیوستگی سرزمینی، مؤلفه‌های قومی، زبانی و دینی و مذهبی شباهت‌هایی وجود دارد اما این دو کشور از نظر سطح توسعه یافتگی تفاوت‌های اندکی در شاخص‌های توسعه با هم دارند که پژوهش حاضر با بررسی و شناخت این تفاوت‌ها به ترسیم چشم‌انداز توسعه در کشور عمان و امارات خواهد پرداخت.

سؤال پژوهش:

۱. کشور عمان و امارات از لحاظ توسعه یافتگی چه تفاوت‌هایی در شاخص‌های توسعه با هم دارند؟
۲. چشم‌انداز توسعه در کشور عمان و امارات چگونه خواهد بود؟

روش پژوهش:

در این پژوهش ابتدا شاخص آزادی اقتصادی^۳ و ادراک فساد^۴ دو کشور امارات و عمان مقایسه شده است. برای این منظور از داده‌های ثانویه^۵ وب سایت بنیاد هریتیج^۶ و مؤسسه شفافیت بین‌المللی^۷ استفاده شده است. در ادامه نیز این مقاله از وب سایت‌های توسعه انسانی^۸، وب سایت بررسی جمعیت جهان^۹، بانک جهانی^{۱۰} بهره برده است. برای ترسیم چشم‌انداز توسعه در این کشورها به غیر از اسناد بالادستی (سند چشم‌انداز «وثیقه الخمسین» امارات متحده عربی و «رؤیه عمان ۲۰۴۰»)، به وب سایت‌های استاتیتا^{۱۱} و چشم‌انداز اقتصاد جهانی^{۱۲} استناد شده است.

1. development.

۲. رضا شیرزادی، «نوسازی، توسعه، جهانی شدن: مفاهیم، مکاتب و نظریه‌ها»، تهران: آگه، چاپ دوم، ۱۳۹۳، ص ۱۴۲

3. Economic Freedom Index.

4. Corruption Perception Index.

۵. داده‌های ثانویه، داده‌هایی است که قبلاً توسط شرکتها و یا مؤسساتی دیگر جمع‌آوری شدند و نیازی به جمع‌آوری مستقیم آنها از جامعه مورد مطالعه پژوهش نیست.

6. heritage. www.heritage.org

7. Transparency International.

8. Human Development Index. <https://hdr.undp.org>

9. worldpopulationreview. <https://worldpopulationreview.com/>

10. worldbank. <https://databank.worldbank.org>

11. Statista. <https://www.statista.com/>

مروری بر مطالعات انجام شده:

رضا شیرزادی در مقاله‌ای با عنوان «**عوامل توسعه انسانی در امارات متحده عربی**» (سال ۱۳۹۴) به مفاهیم توسعه و توسعه انسانی از جمله سیر تحول مفهوم توسعه، چگونگی طرح نظریه توسعه انسانی، و نحوه رتبه بندی کشورها با استفاده از شاخص توسعه انسانی اشاره شده است و سپس نویسنده عمده ترین تحولات سیاسی و روندهای جاری اقتصادی و نیز تحلیل توسعه انسانی در کشور امارات متحده عربی را مورد بررسی قرار داده است. در این پژوهش یکی از نقاط ضعف امارات را فقدان توجه کافی به جنبه‌های مختلف توسعه سیاسی بر شمرده است و پیش‌بینی کرده است ادامه این وضعیت می‌تواند آینده توسعه انسانی را در این کشور دچار چالش کند^{۱۳}. آنچه که ما امروزه شاهد آن هستیم، عدم توسعه سیاسی (احزاب سیاسی آزاد و تسلط خاندان آل نهیان بر کشور) چالش و مانع اصلی توسعه یافتگی در این کشور نبوده است و امارات نسبت به سال ۱۳۹۴ که این مقاله نوشته شده نیز پیشرفت چشم‌گیری از لحاظ اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کرده است چرا که توسعه سیاسی متأخر است نسبت به توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی نتیجه توسعه اقتصادی است.

گلزار آقایی در مقاله‌ای با عنوان «**اقتصاد عمان و آینده پیش رو (تحلیل SWOT)**» (سال ۱۳۹۷)، شاخص‌های اقتصادی عمان را از لحاظ رقابت‌پذیری، تولید ناخالص داخلی و وضعیت کلی اقتصاد این کشور را در مقایسه با کشورهای منطقه مورد ارزیابی قرار داده است سپس آینده اقتصادی پیش روی عمان را ترسیم نموده است. نویسنده با توجه به شاخص‌ها و اقدامات انجام شده در آن بازه زمانی پیش‌بینی کرده است که وضعیت اقتصادی این کشور روند صعودی و رو به بهبودی را دنبال نماید^{۱۴}.

مقاله‌ای دیگر با عنوان «**استراتژی عمان برای قطع وابستگی به درآمدهای نفتی**» توسط **علی فیض الهی** (سال ۱۴۰۰) نوشته شده است که در این مقاله نویسنده به راهبرد توسعه لجستیک ۲۰۴۰ عمان، توسعه بنادر و مناطق ویژه و آزاد اقتصادی، مشوق‌های سرمایه‌گذاری خارجی اشاره کرده و در آخر به موانع پیش روی توسعه در این کشور پرداخته است^{۱۵}.

سکینه بیری در پژوهشی با عنوان «**روند توسعه در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و الگوی دویی**» (سال ۲۰۱۴) به شرایط اجتماعی سیاسی اقتصادی و فرهنگی دخیل در اقتصاد گذشته شورای همکاری خلیج فارس

استاتیستا یک شرکت تحقیقاتی است که در زمینه ارائه اطلاعات در مورد بازار و محصولات و صنایع مختلف به کاربران خدمات خود را ارائه می‌دهد. استاتیستا به صورت مداوم در زمینه محصولات و خدمات نوین در سطح دنیا مشغول تحقیق و بررسی بوده و همواره تازه ترین آمار و اطلاعات را در این زمینه ها منتشر می نماید.

12. Global Economic Prospects.

^{۱۳} رضا شیرزادی، «عوامل توسعه انسانی در امارات متحده عربی»، جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، شماره دوم، تابستان، ۱۳۹۴، صص ۱۱۹-۱۳۸

^{۱۴} گلزار آقایی، «اقتصاد عمان و آینده پیش رو (تحلیل SWOT)»، «<https://iiwfs.com>»، 29/10/1397

^{۱۵} علی فیض الهی، «استراتژی عمان برای قطع وابستگی به درآمدهای نفتی»، پژوهشکده تحقیقات راهبردی، ۱۴۰۰/۰۵/۰۹، <https://csr.ir>

اشاره کرده است و نقش نخبگان سیاسی در روند توسعه در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس را مورد ارزیابی قرار داده است و در نهایت مهمترین عوامل توسعه در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس را برشمرده است.^{۱۶}

نوآوری پژوهش:

در تحقیقات پیشین بررسی مقایسه‌ای میان عمان و امارات از لحاظ توسعه‌یافتگی صورت نگرفته بود و از طرفی با توجه به نگارش این پژوهش در سال ۱۴۰۱، از داده‌ها و اطلاعات به روز (۲۰۲۲-۲۰۲۱) استفاده شده است که در نوع خود بی‌نظیر است.

شاخص آزادی اقتصادی^{۱۷}

بررسی مطالعات توسعه نشان می‌دهد که گسترش آزادی هم هدف و هم ابزار توسعه است. به بیانی دیگر، ماهیت توسعه و آزادی به همدیگر پیوند خورده است. این آزادی‌ها عبارت‌اند از: آزادی‌های سیاسی، امکانات و فرصت‌های برابر اقتصادی و اجتماعی، شفافیت و نظام حمایتی تضمین شده. بنابراین از این دیدگاه، توسعه هنگامی محقق می‌شود که عوامل اساسی ضد آزادی از میان برود. آمارتیا کومار سن، برنده جایزه نوبل اقتصاد در ۱۹۹۸ م، کتاب توسعه به مثابه آزادی را به رشته تحریر درآورد و در آن توسعه را برابر با آزادی دانست. از نظر «سن» توسعه فرایندی است که موجب گسترش آزادی‌هایی خواهد شد که مردم از آن نفع می‌برند. توسعه باید منجر به محو عواملی شود که آزادی انسان‌ها را محدود می‌کند. این عوامل عبارت‌اند از فقر و ستمگری، نبودن فرصت‌های اقتصادی و محرومیت‌های اجتماعی نهادینه شده، غفلت از بودجه‌های عمومی و انتقاداتپذیری و یکه‌تازی دولت‌های سرکوبگر^{۱۸}. در واقع، غفلت از نقش انسان و سرمایه‌های انسانی، عامل اصلی نازل بودن سطح رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه است.

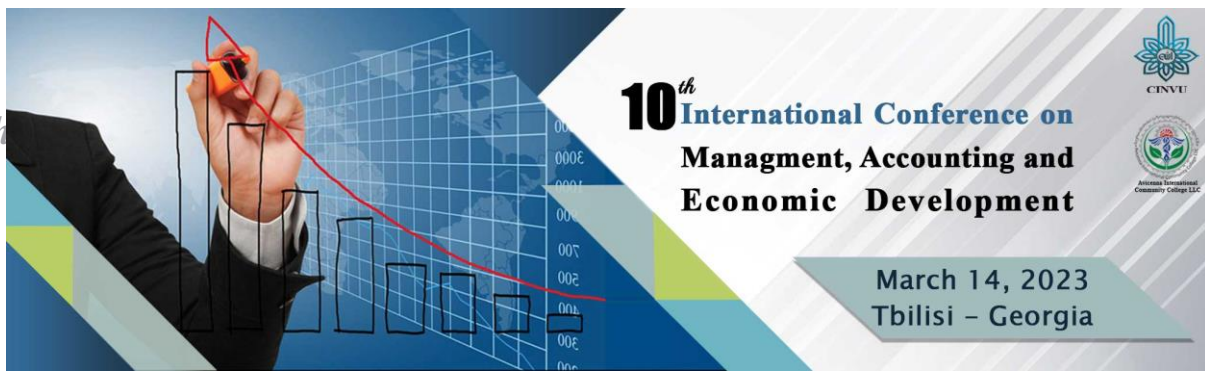
بنیاد هریتیج آزادی اقتصادی را معیاری می‌داند که بر طبق آن افراد آزادند به تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات پردازند. به عقیده طراحان، شاخص آزادی اقتصادی بنیاد هریتیج از آنجا که آزادی به عنوان نبودن الزام، فشار یا محدودیت در انتخاب عمل است و اقتصاد مرتبط با تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات است، از این رو می‌توان آزادی اقتصادی را به صورت نبودن تحمیل یا محدودیت بر تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات تعبیر کرد^{۱۹}.

مقایسه امارات و عمان در شاخص آزادی اقتصادی

الف) امارات در شاخص آزادی اقتصادی

^{۱۶} سکینه بیری، «روند توسعه در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و الگوی دویی»، ۲۰۱۴/۰۷/۰۵، <https://peace-ipsc.org>
^{۱۷} گزارش شاخص آزادی اقتصادی جهان که بیش از بیست سال از عمر آن می‌گذرد، از سال ۱۹۷۳ میلادی تاکنون با همکاری مشترک تلاش بنیاد هریتیج (Heritage Foundation) و وال استریت ژورنال منتشر می‌شود. شاخص آزادی اقتصادی، پیشرفت کشورها را در زمینه دستیابی به آزادی اقتصادی مورد سنجش قرار داده و به‌عنوان راهنمای عملیاتی سیاست‌گذاری اقتصادی کشورها عمل می‌کند.
^{۱۸} آمارتیا سن، توسعه و آزادی. ترجمه حسن فشارکی. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت خارجه. ۱۳۸۲، ص ۱-۱۰

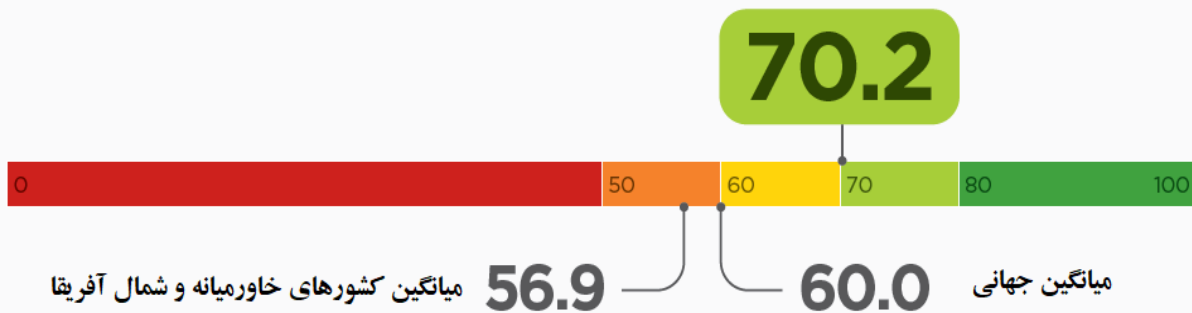
^{۱۹} Johnson, B Holmes., T. and Kim, R. 2000 "2000 Index of Economic Freedom. "No48, p:121

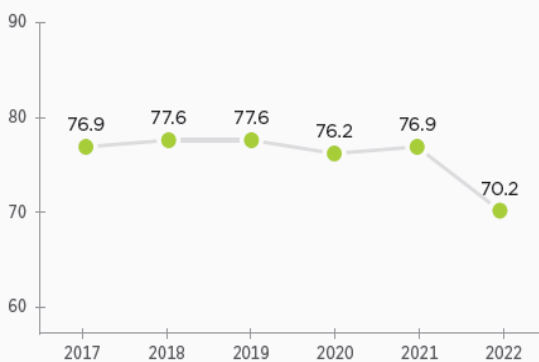
امارات متحده عربی در سال ۲۰۲۲ نمره آزادی اقتصادی ۷۰.۲ را کسب کرد که باعث شد این کشور رتبه ۳۳ اقتصاد آزاد را در جهان به خود اختصاص دهد. همچنین امارات متحده عربی در بین ۱۴ کشور منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا رتبه اول را در این شاخص بدست آورد. امتیاز کلی آن بالاتر از میانگین منطقه‌ای و جهانی است.

امارات متحده عربی در طی دهه گذشته رشد آهسته‌ای را در زمینه اقتصادی داشته است. رکود اقتصادی سال ۲۰۲۰ موجب شد تا آزادی اقتصادی در این کشور کاهش پیدا کند و شاهد کسب نمرات پایین در اثربخشی قضایی و آزادی نیروی کار باشد. سلامت مالی همچنان در این کشور قوی است، اما اثربخشی قضایی ضعیف است. همانطور که در جدول زیر مشاهده خواهید کرد این کشور در حال حاضر نسبت به سال ۲۰۱۷ در رده پایین تری قرار گرفته است.

نمره آزادی اقتصادی

نمودار آزادی اقتصادی (۲۰۲۲-۲۰۱۷)

جمعیت: ۹ میلیون ۴۷۵ هزار نفر	نرخ بیکاری: ۵٪
تولید ناخالص داخلی: ۴۳۰/۷۰۷ میلیارد دلار	تورم: -۲.۱٪
تولید ناخالص داخلی غیر نفتی: ۳۶۶/۹۹۹ میلیارد دلار	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی: ۱۹/۹ میلیارد دلار
	بدهی عمومی: ۳۸/۸ درصد از تولید ناخالص داخلی

* .United Arab Emirates Population 2022, <https://worldpopulationreview.com/countries/united-arab-emirates-population>.

** .المرکز الإتحادی للتنافسیه والإحصاء، «الناتج المحلي الإجمالي بالأسعار الجارية - الربع الأول ۲۰۲۲»، <https://fcsc.gov.ae> - نفت و گاز تقریباً ۳۰ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور را تشکیل می‌دهد.

بیش از ۲۰۰ ملیت در امارات مشغول به کار هستند و زندگی می‌کنند. جمعیت مهاجران از جمعیت امارات متحده عربی بیشتر است هندی‌ها بزرگترین جامعه خارجی در امارات متحده عربی را تشکیل می‌دهند و پس از آن پاکستانی‌ها، بنگلادشی‌ها، سایر آسیایی‌ها، اروپایی‌ها و آفریقایی‌ها قرار دارند.^{۲۰}

برای اقتصاد تولید محور حجم سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی (FDI) متغیری تعیین کننده لحاظ می‌شود. در دنیای امروز رشد در صورتی می‌تواند مداوم باشد که کشورها بتوانند فعالیت‌های داری ارزش افزوده بالاتر و جدیدتر را گسترش دهند و به تولید کالاها و خدماتی مبادرت کنند که به صورت مستمر موقعیت آنان را در یک بازار رقابتی حفظ کند. امروز بیشتر کشورهای در حال توسعه، FDI را کانال مهمی برای به دست آوردن منابع مورد نیاز برای توسعه بر می‌شمارند.

امارات متحده عربی با ۱۹/۹ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در سال ۲۰۲۲ (۴.۳ درصد از تولید ناخالص داخلی) بزرگترین دریافت کننده این نوع سرمایه‌گذاری در منطقه به شمار می‌آید که نشان‌دهنده محیط تجاری دوستانه، زیرساخت‌های عالی، سیاست‌های قابل پیش‌بینی و تغییرات ساختاری با هدف تنوع بخشی اقتصاد و ایجاد بخش خصوصی پویا و توسعه یافته است. بانک جهانی رشد تولید ناخالص داخلی واقعی امارات متحده عربی را در سال ۲۰۲۲ ۵.۹ درصد برآورد کرده است.^{۲۱}

توافقنامه عادی سازی این کشور با اسرائیل در سپتامبر ۲۰۲۰ راه را برای افزایش تجارت دوجانبه، سرمایه‌گذاری، همکاری‌های فناوری، گردشگری و همکاری استراتژیک علیه ایران که هم امارات و هم اسرائیل آن را تهدید اصلی برای ثبات منطقه می‌دانند، باز کرد.^{۲۲}

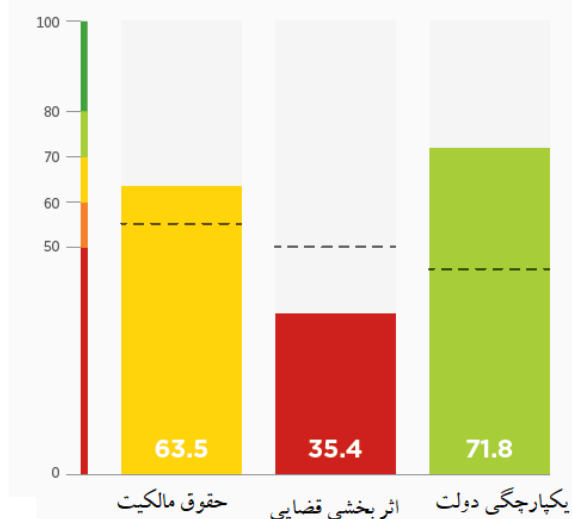
^{۲۰} .وزاره شؤون مجلس الوزراء، حقائق وأرقام- عدد السكان، <https://u.ae/en/about-the-uae/fact-sheet>

^{۲۱} .Brinda Darasha, "2023 Outlook: Capital inflows into MENAP oil exporters will remain modest", 04/11/2022, <https://www.zawya.com>

^{۲۲} . Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>

حاکمیت قانون

شاخص حقوق مالکیت، به حق مالک در استفاده از کالا و دارایی برای مصرف و تولید درآمد اشاره دارد که به آن حق استفاده نیز اطلاق می شود. این حق همچنین شامل حق انتقال به شخص دیگر در قالب فروش، هدیه یا میراث است که از این حق به حق انتقال تعبیر می شود. همچنین به طور معمول متضمن حق انعقاد قرارداد با دیگران در قالب اجاره، به وثیقه گذاشتن، به رهن دادن کالا یا دارایی یا اعطای اختیار به دیگران برای استفاده از آن برای مثال در یک رابطه اشتغال است.^{۲۳}

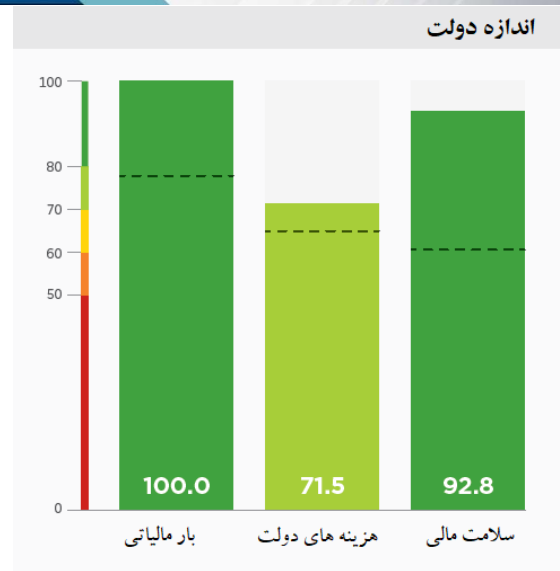
این شاخص نشان می دهد که تا چه میزان قوانین دولتی، حق مالکیت انفرادی را تضمین می کنند. حقوق مالکیت سبب می شود کارآفرینان با اطمینان بیشتری سرمایه گذاری کنند.^{۲۴}

دولت فدرال به هر کدام از امارت ها اجازه داده تا در مورد شیوه انتقال مالکیت زمین تصمیم بگیرند. اجرای حقوق مالکیت در این کشور عادلانه است. قوه قضاییه در امارات مستقل نیست، اما حاکمیت قانون به طور کلی به خوبی در این کشور حفظ می شود. امارات متحده عربی یکی از کم فسادترین کشورهای منطقه است. با این وجود، رانت و فساد همچنان پابرجاست و دولت عموماً فاقد شفافیت است.^{۲۵}

²³. Besley, T., & Ghatak, M. (2010). Property rights and economic development. In Handbook of development economics (Vol. 5, pp. 4525-4595). Elsevier. <https://www.elsevier.com/>

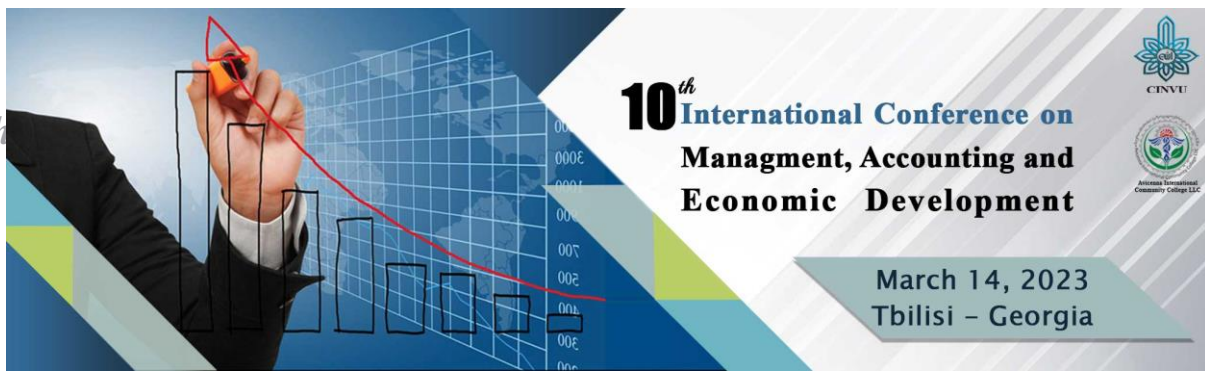
²⁴. Besley, T., & Ghatak, M. (2010). Property rights and economic development. In Handbook of development economics (Vol. 5, pp. 4525-4595). Elsevier. <https://www.elsevier.com/>

²⁵. Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>

شاخص اندازه دولت در برگیرنده سه زیر شاخص بار مالیاتی، هزینه‌ای دولت و سلامت مالی است. زیرشاخص بار مالیاتی میزان بار مالیاتی تحمیل شده بر افراد و واحدهای کسب و کار توسط دولت مرکزی را اندازه گیری می کند که پایین بودن هرچه بیشتر نرخهای مالیاتی و نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی به معنای وجود آزادی مالیاتی و در نتیجه آزادی اقتصادی بیشتر است.

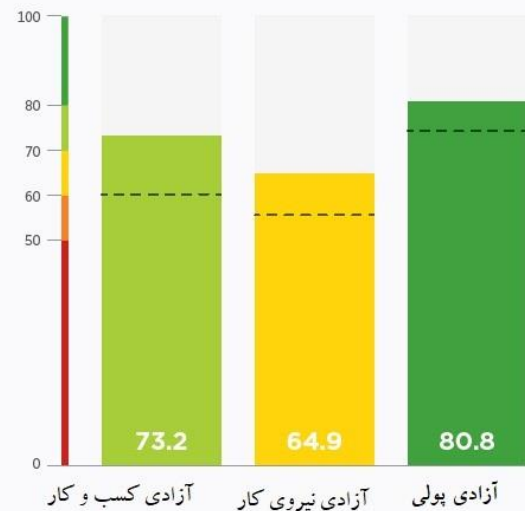
این کشور، مالیات بر درآمد و مالیات شرکتی در سطح فدرال ندارد. نرخ مالیات شرکتی در برخی از امارت‌ها متفاوت است. مالیات بر ارزش افزوده از سال ۲۰۱۸ در امارات اعمال شده است. بار مالیاتی کلی معادل ۱.۰ درصد از کل درآمد داخلی است. مخارج دولت طی سه سال گذشته ۳۰.۸ درصد از کل تولید ناخالص داخلی و کسری بودجه به طور متوسط ۱.۶ درصد تولید ناخالص داخلی بوده است. بدهی عمومی نیز معادل ۳۸.۳ درصد تولید ناخالص داخلی است.^{۲۶}

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

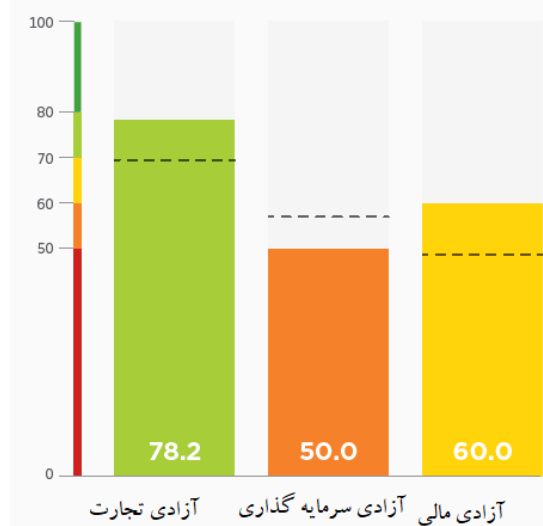
March 14, 2023
Tbilisi - Georgia

کارآمدی نظارتی

از سال ۲۰۲۰ چندین قانون به منظور تحقق مالکیت خارجی‌ها بر مشاغل و قانون اقامت طولانی مدت خارجی‌ها طراحی شده است. امارات همچنین قطعنامه‌ای را برای مبارزه با تجارت غیرقانونی تصویب کرده است. مشارکت نیروی کار در میان شهروندان اماراتی کم است. شرکت‌های دولتی یارانه‌ای جزء کلیدی مدل اقتصادی امارات هستند و دولت بر قیمت کالاها و خدمات نظارت می‌کند تا از افزایش قیمت‌ها جلوگیری کند.

بازار آزاد

امارات متحده عربی دارای چهار موافقتنامه تجاری ترجیحی است. متوسط نرخ تعرفه موزون تجاری ۳.۴ درصد است. تلاش برای جذب افزایش سرمایه گذاری خارجی در این کشور ادامه دارد و بیشتر بخش‌ها به روی مالکیت خارجی باز

است. بخش مالی مدرن رقابتی است و خدمات متنوعی را ارائه می‌دهد. بانک‌های خارجی در این کشور بیش از ۱۰۰ شعبه دارند.

ب) عمان در شاخص آزادی اقتصادی

نمره آزادی اقتصادی عمان در سال ۲۰۲۲ به ۵۶.۶ رسید و اقتصاد این کشور رتبه ۱۰۸ اقتصاد آزاد را به دست آورد. عمان در بین ۱۴ کشور منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در رتبه هشتم قرار گرفت و امتیاز کلی آن کمتر از میانگین منطقه و جهان است. این کشور در مقایسه با امارات متحده عربی نمره پایین‌تری کسب کرده است. آزادی اقتصادی در پنج سال گذشته در این کشور نوسان داشته است. مسقط در شاخص اثربخشی قضایی، سلامت مالی، آزادی کسب و کار و آزادی تجارت امتیاز پایینی کسب کرد. عمان از سال ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲ به طور کلی ۵.۵ از نمره آزادی اقتصادی خود را از دست داد و رتبه آن به حد متوسط جهانی پایین آمد. حقوق مالکیت و آزادی مالی نقاط قوت این کشور هستند، اما آزادی نیروی کار در حد متوسط است.

عمان در مقایسه با امارات متحده عربی طی سال‌های مورد مقایسه در وضعیت پایین‌تری قرار گرفته است. این در حالی است که این کشور از لحاظ شاخص‌های ذکر شده نسبت به کشورهای منطقه به طور متوسط بالاتر از آنها قرار گرفته است. وضعیت کلی شاخص‌های اقتصادی عمان در جدول زیر می‌توانید مشاهده کنید.^{۲۷}

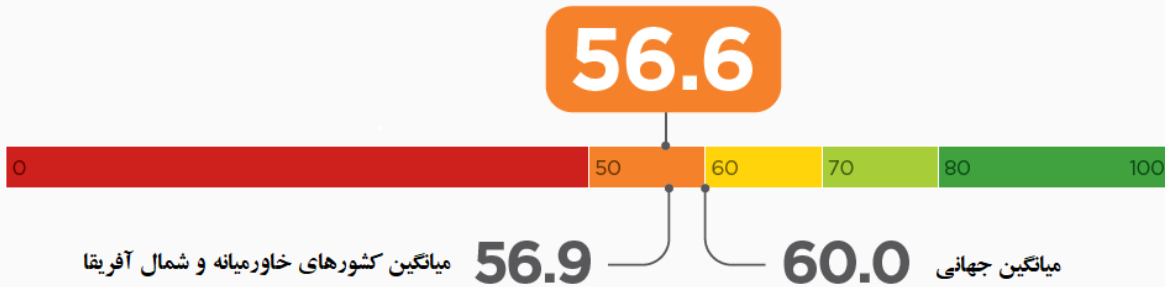
²⁷ . Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>

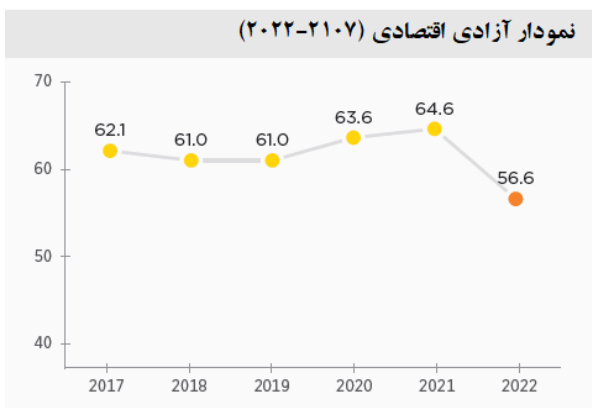
10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi - Georgia

نمره آزادی اقتصادی

HISTORICAL INDEX SCORE CHANGE (SINCE 1995): -13.6

جمعیت: ۴ میلیون و ۶۰۶ هزار نفر	نرخ بیکاری: ۵٪
تولید ناخالص داخلی**: ۸۵/۸۷ میلیارد دلار	تورم: -۰.۹٪
بدهی عمومی: ۸۱/۱٪ از تولید ناخالص داخلی	سرمایه گذرای مستقیم خارجی: ۴.۱ میلیارد دلار

پادشاهی نسبتاً کوچک عمان یکی از کم جمعیت‌ترین کشورهای عربی است. سلطان قابوس بن سعید آل سعید که از سال ۱۹۷۰ تا زمان مرگش در سال ۲۰۲۰ حکومت کرد، بعد از پسر عموی قابوس، هیشم بن طارق آل سعید داد. در جریان اعتراضات بهار عربی در سال ۲۰۱۱، سلطان قابوس وزیران کابینه را تغییر داد و اصلاحاتی را با گسترش اختیارات نظارتی و قانونگذاری دولت انجام داد. عمان به عنوان بخشی از تلاش‌های خود برای تمرکززدایی از اختیارات و امکان مشارکت بیشتر شهروندان در حکومت‌داری محلی، اولین انتخابات شورای شهر را در سال ۲۰۱۲ برگزار کرد. عمان در سال ۲۰۰۰ به سازمان تجارت جهانی پیوست و به شدت به منابع نفتی رو به کاهش خود وابسته است. حدود چهار پنجم درآمد دولت از گردشگری، کشتیرانی، معدن، تولید و صنایع مبتنی بر گاز تأمین می‌شود که این موارد از اجزای کلیدی استراتژی تنوع بخشی دولت به شمار می‌روند.^{۲۸}

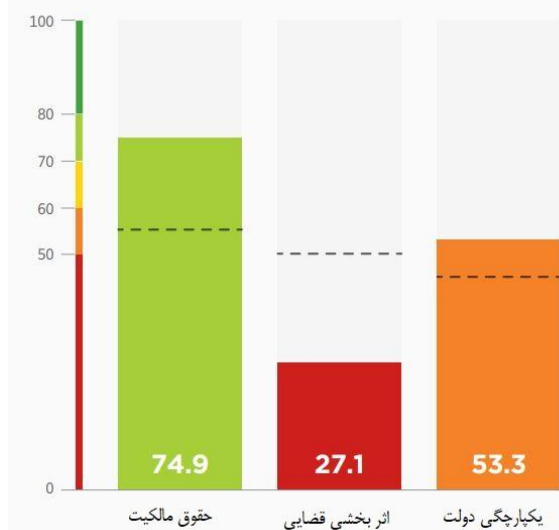
*. Oman Population 2022 , <https://worldpopulationreview.com/countries/oman-population>

** .Trading Economics, Oman GDP, 2021, <https://tradingeconomics.com/>

²⁸ .Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>

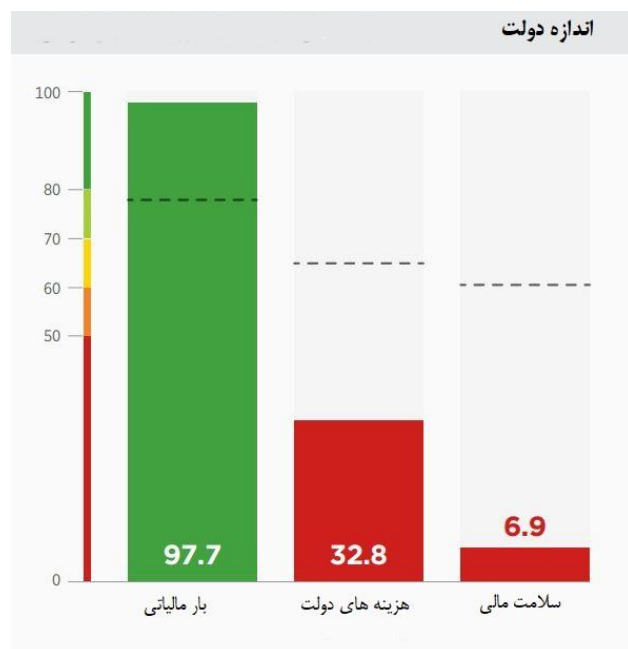

حاکمیت قانون

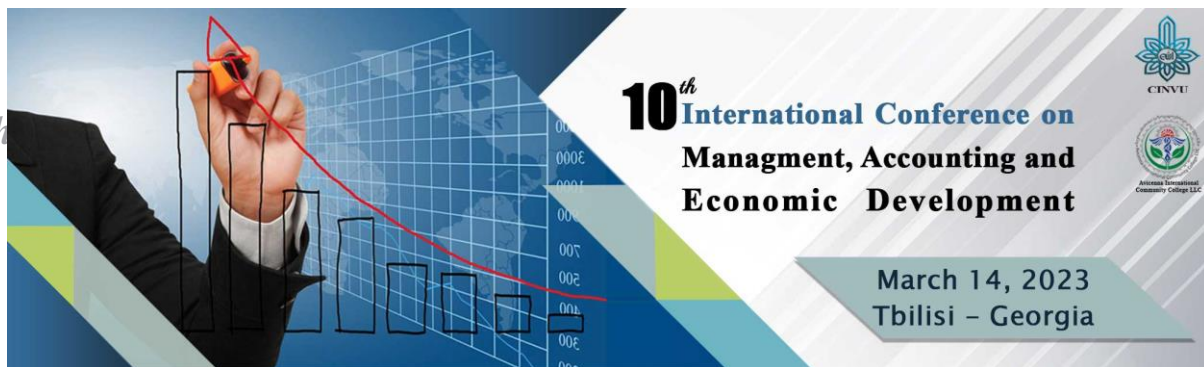

اگر چه سیستم حقوقی در این کشور، واگذاری دارایی را تسهیل می‌بخشد، ولی عمان سود اوراق بهادار به پشتوانه دارایی را به رسمیت نمی‌شناسد. اتباع خارجی عموماً از داشتن املاک و مستغلات منع می‌شوند. قوه قضائیه با اینکه صلاحیت دارد اما تابع سلطان و وزارت دادگستری کشور می‌باشد. قانون این کشور چارچوب مؤثری برای پیشگیری، افشا و پیگرد بی‌طرفانه از فساد ارائه نمی‌کند.²⁹

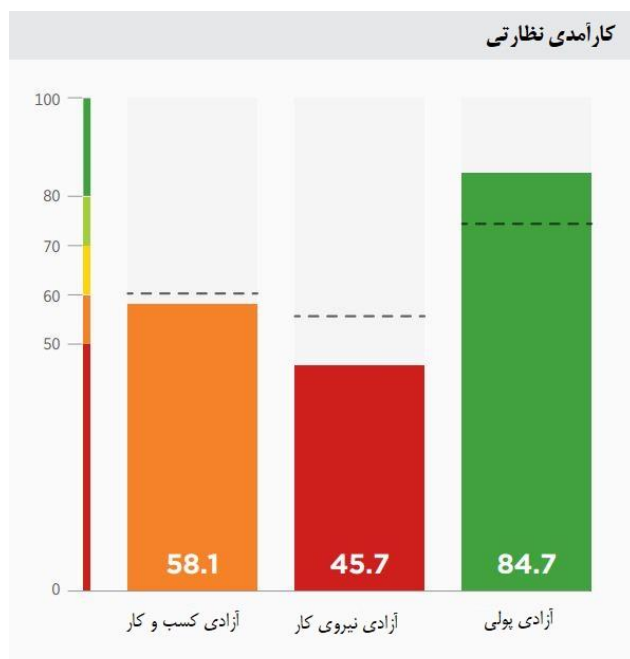
اندازه دولت

²⁹ .Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>

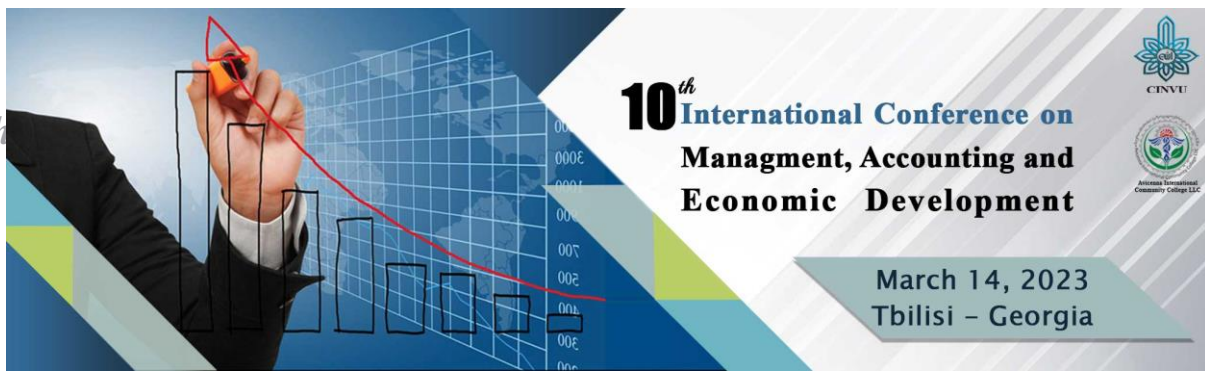
مالیات بر درآمد فردی، مالیات بر مصرف و ارزش افزوده در عمان وجود ندارد و بالاترین نرخ مالیات شرکتی ۱۵ درصد در این کشوری باشد. بار مالیاتی کل معادل ۲.۶ درصد از کل درآمد داخلی است. مخارج دولت طی سه سال گذشته ۴۷.۳ درصد از تولید ناخالص داخلی (GDP) بوده و کسری بودجه به طور متوسط ۱۰.۸ درصد تولید ناخالص داخلی بوده است. بدهی عمومی معادل ۸۱.۱ درصد تولید ناخالص داخلی است.^{۳۰}

این کشور خود را در قانون شرکت‌های تجاری، قانون سرمایه‌گذاری خارجی، قانون خصوصی‌سازی، قانون مشارکت عمومی-خصوصی و قانون ورشکستگی برای بهبود فضای کسب و کار و باز کردن بخش‌های بیشتری برای رقابت بخش خصوصی به‌روزرسانی کرده است. سهمیه «عمانی سازی» استخدام شهروندان عمانی را الزامی می‌کند. در سال ۲۰۲۱، دولت یارانه کالاهای غذایی، سوخت، برق و آب را افزایش داد.^{۳۱}

³⁰ . Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>

³¹ . ibid.

بازار آزاد

عمان چهار توافقنامه تجارت ترجیحی^{۳۲} در حال اجرا دارد. متوسط نرخ تعرفه موزون تجاری ۵.۸ درصد است و ۱۹ اقدام غیرتعرفه‌ای در این کشور در حال اجرا است. نظارت کلی بر روی سرمایه‌گذاری خارجی وجود ندارد. این کشور تلاش‌هایی را برای افزایش شفافیت در چارچوب سرمایه‌گذاری انجام می‌دهد. بیشتر اعتبارات با نرخ‌های بازار ارائه می‌شود، اما دولت از وام‌های یارانه‌ای برای ترویج سرمایه‌گذاری استفاده می‌کند. بازار اوراق بهادار مسقط فعال و به روی سرمایه‌گذاران خارجی باز است^{۳۳}.

شاخص ادراک از فساد^{۳۴}

شاخص Corruption Perception Index (که به اختصار CPI نیز گفته می‌شود)، مهم‌ترین و مطرح‌ترین شاخصی است که در حوزه‌ی فساد به صورت بین‌المللی شناخته شده است. این شاخص توسط مهم‌ترین و بزرگترین سازمان مردم‌نهاد (NGO) بین‌المللی در حوزه‌ی مبارزه با فساد، یعنی سازمان شفافیت بین‌المللی (Transparency International)، و از سال ۱۹۹۵ به صورت سالانه تهیه شده و منتشر می‌گردد.

شاخص ادراک از فساد در امارات و عمان

^{۳۲} تجارت ترجیحی شکلی از مبادله تجاری است که دو کشور با یکدیگر توافق می‌کنند که به منظور تسهیل مراودات تجاری و عملیات صادرات و واردات، تعرفه برخی از کالاها را پایین بیاورند. هدف از انعقاد موافقتنامه‌های تجارت ترجیحی، رفع موانع تجاری بین کشورها به‌ویژه تعرفه‌های بالا است.

^{۳۳} Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>

^{۳۴} «شاخص ادراک از فساد» ترجمه می‌شود، هر چند که سال‌هاست در رسانه‌ها به نادرستی به صورت «شاخص فساد»، «شاخص شفافیت»، «شاخص مبارزه با فساد» و مانند آن‌ها نیز ترجمه شده است. شاخص CPI فساد را اندازه نمی‌گیرد، چرا که فساد پدیده‌ای پنهان است و وقوع آن به سادگی قابل شمارش یا اندازه‌گیری نیست. هر پدیده یک واقعیتی دارد و یک ادراک (فردی یا جمعی) از آن واقعیت. واقعیت یک پدیده و ادراک از آن همواره یکسان نیستند. این فاصله در پدیده‌های حوزه‌ی علوم اجتماعی بیشتر نیز می‌گردد، مانند عدالت، رونق اقتصادی، مرزهای سازمان، قدرت، و ... در مورد فساد هم ماجرا همین‌طور است؛ گاهی ادراک از فساد بیشتر از واقعیت موجود است و گاهی کمتر از آن. لذا شاخص CPI صرفاً ادراک عمومی از فساد را اندازه‌گیری می‌کند نه خود آن را.

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi - Georgia

در آخرین گزارشی که منتشر شده است از میان ۱۸۰ کشور، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، به ویژه قطر و امارات، امتیاز بالایی در این شاخص کسب کرده‌اند. (ابوظبی رتبه ۲۴ و دوحه ۳۱) در حالی که عمان رتبه ۵۶ را کسب کرده است.^{۳۵} از آنجایی که فساد بر رشد تولید ناخالص داخلی، نابرابری درآمد و فقر، توسعه انسانی و برآورد سلامت و به‌طور کلی کیفیت حکومت اثرات منفی دارد و از طریق تضعیف زیرساخت‌های عمومی و خدمات اجتماعی و نیز کاهش درآمدهای مالیاتی موجب کاهش آهنگ رشد اقتصادی می‌شود.

ملاحظات نظری و شواهد تجربی هر دو نشان می‌دهند که فساد از طریق تأثیر آن بر سرمایه‌گذاری در سرمایه‌فیزیکی می‌تواند رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. مطالعات مائورو^{۳۶} (۱۹۹۵ و ۱۹۹۸)، آدیس و دیتلا^{۳۸} (۱۹۹۷)، کافمن و وی^{۴۰} (۲۰۰۰)، و جین^{۴۲} (۲۰۰۱) نشان می‌دهند که فساد با اضافه کردن عدم اطمینان به بازده فعالیت‌های سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاری را تحت تأثیر قرار می‌دهد و کارآفرینان مجبور هستند که بخشی از درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری خود را به‌منظور به دست آوردن دسترسی به بازار هدف خود به مقامات فاسد واگذار کنند؛ بنابراین فساد از یک‌طرف، به‌عنوان مالیات بر سود گذشته به‌صورت کاهش انگیزه افراد برای سرمایه‌گذاری عمل می‌کند و از طرف دیگر، از طریق کارهای غیرقانونی و پنهان‌کاری در ارتباط با فساد، عدم اطمینان حاصل می‌شود. به‌طوریکه فساد، عدم قطعیت بازده فعالیت‌های سرمایه‌گذاری را افزایش و درنهایت انگیزه افراد برای سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد (شلفر و ویشنی، ۱۹۹۳).^{۴۴}

توسعه انسانی^{۴۵}

سه نظریه‌پرداز اقتصاد توسعه: کیت گریفین^{۴۶}، تری مکینلی^{۴۷}، و محبوب‌الحق^{۴۸} برای اولین بار نظریه توسعه انسانی را مطرح کردند. هدف اصلی توسعه از منظر توسعه انسانی بهره‌رساندن به انسان، یعنی بهبود کیفیت زندگی مردم است. مفهوم توسعه انسانی انسان را در مرکز الگوهای توسعه قرار می‌دهد. توسعه انسانی مستلزم برنامه‌ها و فعالیت‌های

35. Transparency International 2022, CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX, 2021, <https://www.transparency.org/>

36. Mauro.

37. Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. Quarterly Journal of Economics, 110(3): 681-712.

38. Ades and Di Tella.

39. Ades, A. & R. Di Tella. (1997). National Champions and Corruption: Some Unpleasant Interventionist Arithmetic. The Economic Journal, 107(443), 1023-1042.

40. Kaufmann and Wei.

41. Kaufmann, D. & S.J. Wei. (2000). does 'Grease Money' Speed up the Wheels of Commerce? IMF Working Papers, NO 00/64.

42. Jain.

43. Jain, A. k. (2001). Corruption: A Review. Journal of Economic Surveys, 15(1): 71-121.

44. Shleifer, A. & RW. Vishny. (1993). Corruption. The Quarterly Journal of Economics, 108(3): 599-617.

45. Human Development.

46. K. Griffin.

47. T. Mckinley.

48. Mahbub ul Haq.

چندبخشی و سیاست کلان اقتصادی است و هدف نهایی این است که رشد اقتصادی به بهبود رفاه مردم بینجامد. بنابراین، هدف توسعه انسانی دست یافتن انسان به چنان توانایی درخوری است که برخی از نمودهای آن عبارت‌اند از: رسیدن به عمری طولانی، برخورداری از سلامت کامل، دست یافتن به اندوخته‌ای از دانش و آگاهی، داشتن درآمد کافی، و مشارکت در تصمیم‌گیری‌هایی که مستقیماً در زندگی افراد جامعه و سرنوشت آنها نقش دارند.^{۴۹}

اهداف توسعه انسانی بدون نقش مؤثر دولت تحقق نمی‌یابد و نهادی به نام دولت باید نقش رهبری را به عهده گیرد و فرایند توسعه را هدایت کند و در صورت لزوم، مداخله کند تا اطمینان یابد که نتایج مورد انتظار توسعه انسانی به دست آمده‌اند.^{۵۰}

بنابراین، توسعه انسانی توسط دولت‌های توسعه‌گرا دنبال می‌شود. این دولت‌ها در دهه اخیر مورد نظریه‌پردازی قرار گرفته‌اند. یکی از کسانی که بررسی ویژگی‌های دولت‌های توسعه‌گرا پرداخته، پیتر ایوانز^{۵۱} است استدلال اصلی ایوانز آن است که برخی دولت‌ها قادرند چشم اندازه‌های کارآفرینی درازمدت را در میان نخبگان بخش خصوصی تقویت کنند، اقدامات جمعی را تسهیل نمایند و در زمینه آموزش و پرورش و زیرساخت‌ها به سرمایه‌گذاری بنیادی بپردازند. این دولت‌ها متکی به نخبگان توسعه‌گرا هستند. به نظر ایوانز، وجود دیوانسالاری اقتصادی توانمند و منسجم، یکی از ویژگی‌های ساختاری و کلیدی دولت توسعه‌گراست. دولت‌های توسعه‌گرا نه تنها تحول صنعتی را سرپرستی می‌کنند بلکه در ایجاد تحول نیز ایفای نقش می‌کنند.^{۵۲} بنابراین وظایف دولت تقویت تحول اقتصادی و تضمین حداقل رفاه است. در ادامه به بررسی شاخص توسعه انسانی در کشور امارات و عمان خواهیم پرداخت.

مقایسه شاخص‌های توسعه انسانی در امارات متحده عربی و عمان

چنان‌که اشاره شد، شاخص توسعه انسانی ترکیبی از شاخص‌های سه‌گانه تولید سرانه، آموزش و امید به زندگی است. مقایسه مهم‌ترین شاخص‌های توسعه انسانی کشور امارات متحده عربی نسبت به عمان نشان می‌دهد که این کشور تلاش فراوانی در جهت ارتقای این شاخص‌ها داشته است.

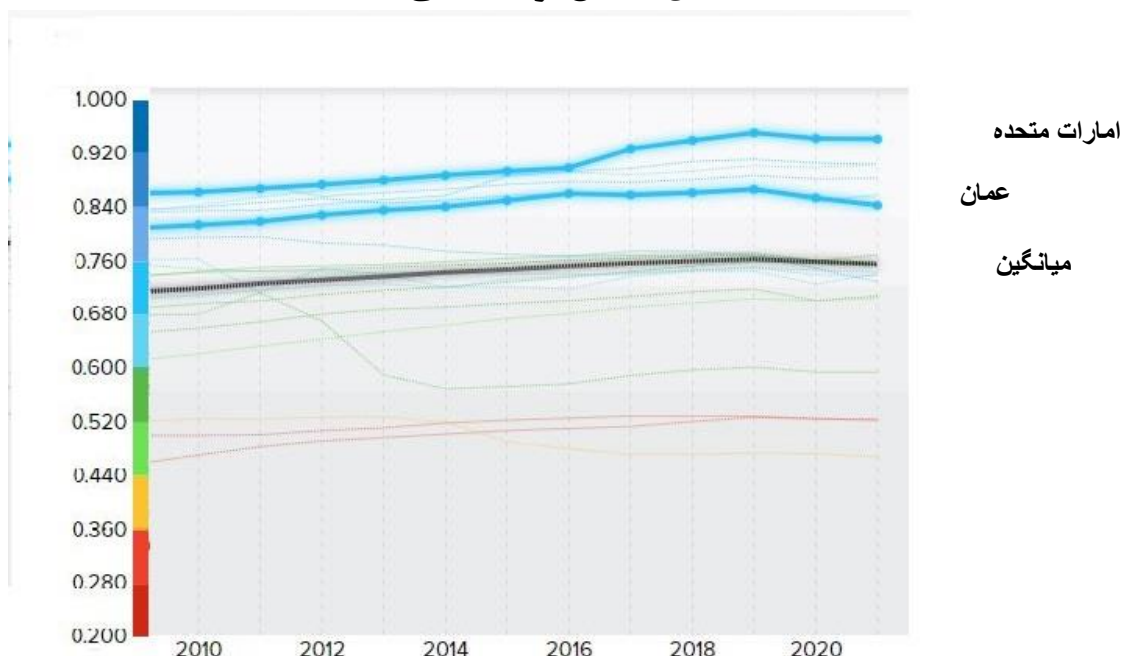
^{۴۹} . گریفین، کیت و تری مکینلی. تحقق استراتژی توسعه انسانی، ترجمه غلامرضا خواجه‌پور، تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، ۱۳۷۵، ص ۱۱-۱۶.
^{۵۰} . همان، ص ۲۲-۲۵.

^{۵۱} . Peter Evans.

^{۵۲} . Peter Evans & James Rauch (1999), "Bureaucracy and Growth: A Gross-National Analysis of the Effects of Weberian State Structures on Economic Growth", American Sociological Review, V.64, N.5, October, p:735-748

جدول شاخص توسعه انسانی امارات و عمان^{۵۳}

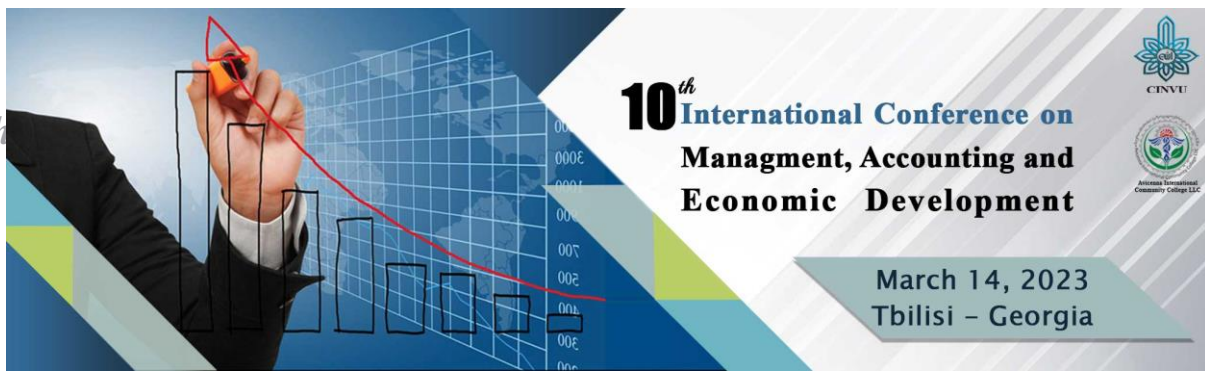

جدول بالارته کشورهای امارات و عمان را بر اساس گزارش توسعه انسانی از سالهای ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱ نشان می‌دهد. همان طور که ملاحظه می‌شود، امارات و عمان با پیمودن سیری صعودی موفق شده اند طی سالهای ۲۰۱۰-۲۰۲۲ به رتبه‌های بهتری در شاخص توسعه انسانی دست یابند و به رشد صعودی و مستمر در کسب رتبه توسعه انسانی ادامه داده و موفق شوند رتبه توسعه انسانی خود را ارتقا بخشند. «امارات از میان ۱۹۱ کشور در سالهای گذشته (۲۰۱۹) که رتبه ۳۰ را به خود اختصاص داده بود در سال ۲۰۲۲ به رتبه ۲۶ دست یافت. در مقابل نیز عمان توانسته است رتبه کشورش را از ۶۰ به ۵۴ بهبود بخشد. ابوظبی در میان کشورهای عربی رتبه اول در توسعه انسانی را کسب کرده است. دوحه نیز بعد از امارات، بحرین، عربستان، قطر و کویت در این شاخص رتبه ششم را در میان کشورهای عربی بدست آورده است»^{۵۴}.

شاخص توسعه انسانی				
کشور	امید به زندگی	سال‌های مورد انتظار	میانگین سال‌های تحصیل	درآمد ناخالص ملی سرانه
امارات متحده عربی	۷۸/۷	۱۵/۷	۱۲/۷	۶۲۵۷۴
عمان	۷۴/۸	۱۴/۶	۱۱/۷	۲۷۲۷۷

^{۵۳} .Human Development Index (HDI), Explore HDI, UNITED ARAB EMIRATES & OMAN,2010-2021, <https://hdr.undp.org>

^{۵۴} . برنامه الأمم المتحدة الإنمائی، تقرير التنمية الانسانية العربية للعام ۲۰۲۲، ص ۴۸-۴۹

امید به زندگی در بدو تولد یکی از متغیرهای مهم در تعیین شاخص توسعه انسانی است. طبق جدول بالا امارات نسبت به عمان اختلاف اندکی دارند. در سال گذشته، امارات متحده عربی رتبه اول را در جهان عرب در میان فهرست بهترین سیستم‌های آموزشی در جهان کسب کرد، که به مردم کمک می‌کند مکان‌ها و دانشگاه‌هایی را که آرزوی ادامه تحصیل در آن‌ها و افزایش سطح تحصیلی خود را دارند، انتخاب کنند.^{۵۵} بر اساس اطلاعات جدول، عملکرد کشور امارات در زمینه شاخص توسعه انسانی صعودی است و امارات در این دوره موفق به ارتقای نمره شاخص توسعه انسانی خود شده است.

در ذیل به مقایسه دو کشور امارات و عمان از لحاظ ذخایر نفتی و گازی، سرانه ثروت، میانگین حقوق، رقابت پذیری و کیفیت زندگی اشاره خواهد شد:

مقایسه امارات و عمان از لحاظ ذخایر نفتی و گازی

اولین دوره توسعه اقتصادی امارات متحده عربی از اوایل دهه ۱۹۷۰ به دنبال افزایش چشمگیر بهای نفت آغاز شد.^{۵۶} ذخایر نفتی امارات ۹۷/۸ میلیارد بشکه است و این کشور حائز رتبه هشتم جهان است.^{۵۷} این کشور در سال ۲۰۲۰، با تولید ۳.۶۶ میلیون بشکه نفت در روز بیش از ۱۳.۲ درصد از سهم تولید نفت خاورمیانه را به خود اختصاص داده است. همچنین ۱۱.۵ درصد از ذخایر نفت اثبات شده منطقه را در اختیار دارد. در نوامبر ۲۰۲۱، شرکت ملی نفت ابوظبی (ADNOC) اعلام کرد که سرمایه‌گذاری به ارزش تقریباً ۶ میلیارد درهم (۲۲ میلیارد دلار) را برای افزایش حفاری در نظر گرفته است زیرا این کشور می‌خواهد ظرفیت تولید نفت خام خود را تا سال ۲۰۳۰ به ۵ میلیون بشکه در روز برساند. علاوه بر این، در دسامبر ۲۰۲۱، شرکت ملی نفت ابوظبی (ADNOC) اعلام کرد که برنامه‌های خود را برای سرمایه‌گذاری ۱۲۷ میلیارد دلاری برای سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۲۶ در نظر گرفته است، زیرا این شرکت قصد دارد ذخایر نفت و گاز طبیعی امارات را افزایش دهد.^{۵۸}

در زمینه گاز طبیعی، ذخایر گاز امارات به ۵.۹ تریلیون متر مکعب رسیده است که در این خصوص رتبه هفتم جهانی را دارد. در سال ۲۰۲۱ امارات ۵۷ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی تولید کرده است که نسبتاً بیشتر از ۵۲.۰۹ میلیارد متر مکعب تولید شده در سال ۲۰۱۴ است و از رتبه ۱۸ جهانی به رتبه ۱۵ ارتقا یافته است.^{۵۹} افزایش تولید گاز طبیعی در امارات نشان دهنده این است که «این کشور برنامه‌هایی را برای افزایش سرمایه‌گذاری در اکتشاف گاز طبیعی و صادرات

^{۵۵} محمد فرحات، «وثیقه الخمسین.. نموذج عالمی لتعزیز جوده الحیاه فی الإمارات»، ۲۱/۱۰/۲۰۲۱، <https://al-ain.com>

^{۵۶} Ibrahim Al Abed. & Peter Hellyer (1997), United Arab Emirates: A New Perspective, London: Trident Press.p: 250

^{۵۷} Oil Reserves by Country 2022, <https://worldpopulationreview.com/>

^{۵۸} Mordorintelligence, UNITED ARAB EMIRATES OIL AND GAS UPSTREAM MARKET - GROWTH, TRENDS, COVID-19 IMPACT, AND FORECASTS (2022 – 2027), <https://www.mordorintelligence.com/>.

^{۵۹} Natural gas production worldwide in 2021, <https://www.statista.com/>

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi - Georgia

آن در سال‌های آینده تنظیم کرده است زیرا ممکن است در آینده کشورهای توسعه یافته برنامه‌هایی برای تولید برق با منابع انرژی تجدیدپذیر داشته باشند و این امر صادرات نفت و گاز امارات را به جهان با مشکل مواجه سازد.^{۶۰} اما عمان ذخایر نفتی آن ۵/۴ میلیارد بشکه است و در رتبه ۲۱ جهان است.^{۶۱} در حالی که تولید گاز طبیعی در عمان ۴۱/۸ میلیارد متر مکعب است که در رتبه ۱۸ جهانی قرار دارد.^{۶۲} دولت عمان سیاست راهبردی برای افزایش فعالیت‌های اکتشافی در این کشور اتخاذ کرده است. در دسامبر ۲۰۱۸، وزارت نفت و گاز عمان دو قرارداد اکتشاف نفت و گاز با Occidental عمان به ارزش ۵۸ میلیون دلار امضا کرد که راه را برای راه اندازی بیش از ۱۰ چاه حفاری دریایی در این کشور هموار کرد. علاوه بر این قرارداد داد شرکت نفت و گاز عمان در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ با شرکت‌های خارجی بی پی ال سی^{۶۳}، رویال داچ شل^{۶۴}، شرکت بازاریابی نفت عمان اس ای او سی^{۶۵}، توتال اس ای^{۶۶}، قرار داد اکتشاف و حفر چاه امضا کرد. پیش بینی می‌شود تعداد بالای اکتشافات در سال‌های اخیر و ادامه فعالیت‌های اکتشافی فرصت قابل توجهی را برای فعالان بازار صنعت نفت و گاز کشور فراهم کند.^{۶۷}

دولت ابوظبی که بر اقتصاد امارات متحده عربی مسلط است، در سال ۲۰۰۸ برنامه توسعه اقتصادی راهبردی (Program Development Economic Strategic) آن کشور را تحت عنوان چشم‌انداز اقتصادی ابوظبی در سال ۲۰۳۰ منتشر کرد. بر اساس این برنامه از طریق تنوع بخشیدن به اقتصاد، تا سال ۲۰۳۰ رشد بخش غیرنفتی از بخش نفت در اقتصاد آن کشور بیشتر شده و یک اقتصاد دانش بنیان و هماهنگ با اقتصاد جهانی ایجاد می‌شود و ضمن تقویت بیشتر بخش خصوصی، دولت نقش کمتری در اقتصاد آن کشور ایفاء خواهد کرد.^{۶۸}

مقایسه سرانه ثروت میان امارات و عمان

در گزارش منتشر شده توسط بانک سوئیس credit Suisse آمده است که امارات در میان کشورهای عربی با سهم ثروت سرانه سالانه ۱۲۲/۸ هزار دلار برای هر نفر رتبه سوم را به خود اختصاص داده است. در حالی که عمان با ۳۹ هزار ۴۳۳ دلار در رتبه ششم قرار دارد.

⁶⁰. Mordorintelligence, UNITED ARAB EMIRATES OIL AND GAS UPSTREAM MARKET - GROWTH, TRENDS, COVID-19 IMPACT, AND FORECASTS (2022 – 2027), <https://www.mordorintelligence.com/>.

⁶¹. Oil Reserves by Country 2022, <https://worldpopulationreview.com/>

⁶². Natural gas production worldwide in 2021, [https://www.statista.com /](https://www.statista.com/)

⁶³. BP Plc.

⁶⁴. Royal Dutch Shell.

⁶⁵. Oman Oil Marketing Company SAOC.

⁶⁶. Total SA.

⁶⁷. OMAN OIL AND GAS UPSTREAM MARKET - GROWTH, TRENDS, COVID-19 IMPACT, AND FORECASTS (2022 - 2027), <https://www.mordorintelligence.com/>.

⁶⁸. رضا شیرزادی، «عوامل توسعه انسانی در امارات متحده عربی»، جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، شماره دوم، تابستان، ۱۳۹۴، ص ۱۲۹

مقایسه میانگین حقوق در امارات و عمان

بر اساس گزارشی که مجله آمریکایی «CEO World» منتشر کرده است، کشورهای حاشیه خلیج فارس در صدر فهرست میانگین حقوقها در کشورهای عربی سال ۲۰۲۲ قرار گرفتند. امارات در میان کشورهای عربی با ۳۶۶۳ دلار رتبه اول و پنجم دنیا را به خود اختصاص داده است اما عمان با ۱۶۲۶.۶ دلار رتبه ۳۰ دنیا و ششم منطقه را کسب نموده است.^{۶۹}

مقایسه امارات و عمان در شاخص رقابت پذیری

امارات در شاخص رقابت پذیری جهانی سال ۲۰۲۲ با نمره ۵۹.۶۷، رتبه کلی ۲۵ جهان و رتبه ۲ منطقه را به دست آورد. اما عمان در این شاخص نمره ۴۳/۰۰، رتبه ۶۰ جهان و ۱۰ منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا را کسب کرده است.^{۷۰}

مقایسه شاخص کیفیت زندگی در امارات و عمان

امارات متحده عربی به کانونی برای زندگی و کار تبدیل شده است و اغلب برای فرصت های کاری به این کشور مهاجرت می کنند. فضای کسب و کار مناسب و بازار کار پررونق موجب شده تا کسانی که به دنبال زندگی بهتر و پیشرفت شغلی هستند به این کشور نظر داشته باشند. علاوه بر این، امارات متحده عربی از نظر میانگین درآمد، رشد دستمزد و چشم انداز شغلی در رتبه های بالایی قرار دارد، که این کشور را به مکانی پرسود و زندگی با کیفیت بالا مطرح کرده است.

کیفیت زندگی استثنایی، اقامتگاه های مدرن، امکانات پزشکی مقرون به صرفه در سطح جهانی، مدارس خصوصی برجسته، امنیت، نرخ پایین جرم و جنایت، و زیرساخت های توسعه یافته و آینده نگر، امارات متحده عربی را در میان بهترین مکان های جهان برای زندگی قرار داده است.^{۷۱}

عمان نیز با رشد قوی در بخش غیرهیدروکربنی، از این بخش حمایت کرده است. تحولات مداوم پروژه های زیربنایی باعث افزایش فعالیت های ساختمانی شده است. با توجه به منابع نفت نسبتاً کم، دولت به طور فعالانه برنامه های متنوع خود را برای ترویج صنایع گازی، گردشگری و افزایش نقش بخش خصوصی در توسعه اقتصادی دنبال می کند. مهمترین عامل امنیت و ثبات است که کشور را برای سرمایه گذاری و کسب و کار مناسب تر می کند.^{۷۲} نمره شاخص کیفیت زندگی در امارات متحده عربی ۱۷۴.۳۷ و در عمان ۱۷۲.۱۲ می باشد.^{۷۳}

⁶⁹ . <https://ceoworld.biz/>

⁷⁰ . Bruno Lanvin and Felipe Monteiro, " The Global Talent Competitiveness Index 2022 "

P: 17-18, <https://www.insead.edu/>

⁷¹ . ROBYNNE TRUEMAN, " As Of 2022, These Countries Have The Highest Quality Of Life", 08/12/2022,

<https://www.thetravel.com/>

^{۷۲} . گلزار آقایی، «اقتصاد عمان و آینده پیش رو (تحلیل SWOT)»، ۱۳۹۷/۱۰/۲۹، <https://iiwfs.com>

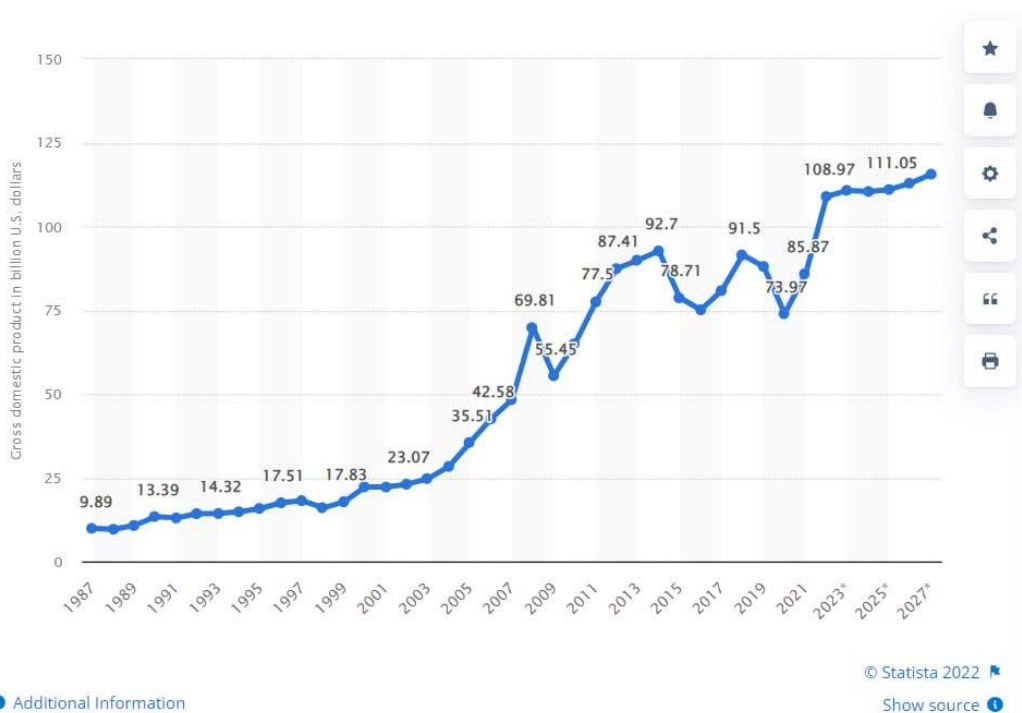
⁷³ . Numbeo, "Quality of Life Index by Country 2022 Mid-Year", <https://www.numbeo.com>

چشم انداز اقتصادی عمان و امارات

چشم انداز تولید ناخالص داخلی عمان تا سال ۲۰۲۷

پیش‌بینی می‌شود تولید ناخالص داخلی عمان بین سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۷ در مجموع ۶.۷ میلیارد دلار (+۶.۱۵٪) افزایش یابد. این افزایش کلی به طور مداوم اتفاق نمی‌افتد، به ویژه تا سال ۲۰۲۴، برآورد می‌شود که تولید ناخالص داخلی به ۱۱۵.۶۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۷ برسد.^{۷۴} شایان ذکر است که هرچند تولید ناخالص داخلی کشور عمان در مقایسه با امارات متحده عربی و برخی از کشورهای منطقه در سطح پایینی است اما با توجه به کوچک بودن جغرافیا و جمعیت آن کشور امری طبیعی است. لیکن در مقایسه با مقیاس کوچک آن وضعیت شاخص‌های کلان اقتصادی به نسبت بهتر از برخی کشورهای منطقه است.

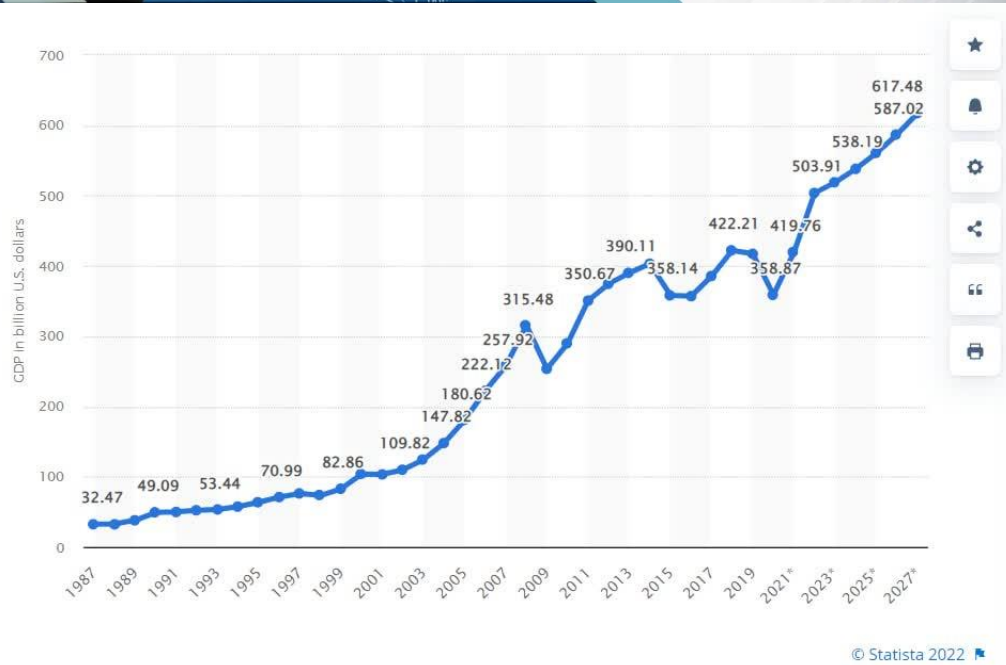

چشم انداز تولید ناخالص داخلی امارات تا سال ۲۰۲۷

پیش‌بینی می‌شود که تولید ناخالص داخلی در قیمت‌های جاری امارات متحده عربی بین سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۷ به طور مداوم در مجموع ۱۱۳.۶ میلیارد دلار (+۲۲.۵۴٪) افزایش یابد. برآورد می‌شود که تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۷ به ۶۱۷.۴۸ میلیارد دلار برسد.^{۷۵}

⁷⁴ . Aaron O'Neill, "Oman: Gross domestic product (GDP) in current prices from 1987 to 2027", 02/12/2022, <https://www.statista.com/statistics>

⁷⁵ . ibid.

برای ترسیم چشم‌انداز توسعه اقتصادی و سیاسی امارات و عمان سند چشم‌انداز ۵۰ سال آینده امارات را تحت عنوان «وثیقه الخمسین» و سند چشم‌انداز عمان با عنوان «رؤیه عمان ۲۰۴۰» را مورد ارزیابی قرار داده‌ایم.

الف) سند پنجاه امارات متحده عربی

در سال ۲۰۲۱ امارات سند چشم‌انداز خود را با نام وثیقه الخمسین (سند پنجاه- به مناسبت پنجاهمین سالگرد تأسیس دولت و تنظیم برنامه‌های پنجاه سال آینده) منتشر کرد که در آن ۱۰ اصل اساسی اقتصادی، سیاسی و توسعه ذکر شده است و برای ارتقای کیفیت زندگی و کار در کشور نقشه راه ترسیم می‌کند. این سند در بسیاری از مفاد خود بر رفاه انسان و پایداری منابع آن در جامعه بین‌المللی تمرکز دارد.^{۶۴}

در پنجاه سال گذشته، امارات متحده عربی با برنامه‌ها و مشوق‌هایی که در کشور قرار داده است موفق به جذب نخبگان خارجی و پرورش نخبگان محلی شده است که این نخبگان می‌توانند موجب ساختن نسلی شوند که در همه زمینه‌ها به توسعه امارات کمک کنند.

چشم‌انداز توسعه اقتصادی و سیاسی ۵۰ سال آینده امارات

کلید ظرفیت سیاست خارجی امارات متحده عربی در خدمت رشد اقتصادی است. زیرا این کشور در طرح «سند پنجاه‌گانه» نقشه استراتژیک دوران جدید رشد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی امارات را ترسیم می‌کند. شیخ محمد بن راشد آل مکتوم، حاکم دبی در این باره گفت: «امارات متحده عربی یک مقصد، یک اقتصاد، یک پرچم، یک رهبر دارد که طی ۵۰ سال آینده، همه به‌عنوان یک تیم برای رسیدن به اهداف در آن کار خواهند کرد. ارزش‌های ما در ۵۰

^{۶۴}. محمد فرحات، «وثیقه الخمسین.. نموذج عالمی لتعزیز جوده الحياه فی الإمارات»، ۲۱/۱۰/۲۰۲۱، <https://al-ain.com>

10th International Conference on Management, Accounting and Economic Development

March 14, 2023
Tbilisi - Georgia

سال آینده سالها پیش توسط بنیان گذاران امارات تعیین شده است تا بهترین، شریف ترین و سخاوتمندترین افراد باشیم.»
او افزود: «۱۰ اصل امارات در ۵۰ سال آینده راهنمای اصلی همه نهادهای ما برای تقویت اتحادیه، ایجاد اقتصاد پایدار و استفاده از همه منابع ممکن برای ایجاد یک جامعه مرفه تر خواهد بود. روابط منطقه‌ای و جهانی برای دستیابی به اهداف ملی و حمایت از صلح و ثبات در سراسر جهان در مرکز اولویت‌های ما قرار خواهد داشت.»^{۷۷}
این ۱۰ اصل بنیادی که به عنوان پایه تصمیمات آتی خواهد بود، مسیر اقتصادی و سیاسی ۵۰ سال آینده امارات متحده عربی را ترسیم می‌کند:

اصل اول: تمرکز اصلی ملی باید تقویت پیوند بین امارت‌های مختلف، قانون‌مداری، توانمندسازی و امور مالی باشد. توسعه اقتصاد شهری و روستایی در سراسر کشور سریع‌ترین و مؤثرترین راه برای تحکیم اتحادیه امارات است.

اصل دوم: در دوره آینده تلاش خواهیم کرد تا بهترین و پویاترین اقتصاد جهان را بسازیم. توسعه اقتصادی کشور منافع عالی ملی است و همه نهادهای دولتی، در همه زمینه‌ها و سطوح مختلف فدرال و محلی، مسئولیت ایجاد بهترین محیط اقتصادی جهانی و حفظ دستاوردهای ۵۰ سال گذشته را بر عهده خواهند داشت.

اصل سوم: سیاست خارجی امارات ابزاری است که هدف آن خدمت به اهداف عالی ملی کشور است که مهم‌ترین آنها منافع اقتصادی امارات است. هدف رویکرد سیاسی کشور، خدمت به اقتصاد است و هدف اقتصاد ارائه زندگی بهتر برای مردم اتحادیه است.

اصل چهارم: محرک اصلی رشد در آینده، سرمایه انسانی است. توسعه سیستم آموزشی، جذب استعدادها، حفظ متخصصان و ایجاد مهارت‌های مستمر برای اطمینان از باقی ماندن امارات در رقابتی‌ترین اقتصاد ملی، کلید اطمینان بخشی خواهد بود.

اصل پنجم: سیاست همسایگی اساس ثبات در کشور است. موقعیت جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی کشور در منطقه، اولین خط دفاعی برای امنیت و توسعه آینده آن است. توسعه روابط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی پایدار و مثبت با همسایگان یکی از مهم‌ترین اولویت‌های سیاست خارجی کشور است.

اصل ششم: تثبیت شهرت امارات در سطح جهانی یک مأموریت ملی برای همه نهادها است. امارات یک مقصد برای تجارت، گردشگری، صنعت، سرمایه‌گذاری و تعالی فرهنگی است. نهادهای ملی کشور باید تلاش خود را به کار گیرند و از قابلیت‌های مشترک خود بهره‌مند شوند و برای ایجاد شرکت‌های بین‌المللی زیر چتر امارات تلاش کنند.

اصل هفتم: رشد دیجیتالی، فنی و علمی امارات مرزهای توسعه و اقتصادی آن را مشخص می‌کند. تثبیت موقعیت خود به عنوان قطب جهانی برای استعدادها، شرکت‌ها و سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها، آن را به یک رهبر جهانی تبدیل می‌کند.

^{۷۷} ایندیندنت فارسی، «چشم‌انداز توسعه اقتصادی و سیاسی ۵۰ سال آینده امارات»، ۱۴۰۰/۰۶/۱۵،

[/https://www.independentpersian.com](https://www.independentpersian.com)

اصل هشتم: نظام ارزشی اصلی در امارات باید بر اساس پذیرش و مدارا، حفظ حقوق، حاکمیت عدالت و قانون باشد. حفظ کرامت انسانی، احترام به تنوع فرهنگی، تقویت برادری انسانی، همراه با احترام پایدار به هویت ملی کشور نیز مهم است. این کشور از طریق سیاست خارجی خود از همه ابتکارات، تعهدات و سازمان‌های بین‌المللی که صلح، گشودگی و انسانیت را ترویج می‌کنند، حمایت خواهد کرد.

اصل نهم: کمک‌های بشردوستانه خارجی امارات بخشی اساسی از بینش و وظیفه اخلاقی این کشور در قبال اقشار کم‌بهره است. کمک‌های بشردوستانه خارجی کشور به دین، نژاد، رنگ و فرهنگ وابسته نیست. اختلاف سیاسی با هیچ کشوری نباید توجیه عدم ارائه کمک به آن کشور در موارد حوادث، شرایط اضطراری و بحران باشد.

اصل دهم: دعوت به صلح، هماهنگی، مذاکره و گفتگو برای حل همه اختلافات، اساس سیاست خارجی امارات است. تلاش با شرکای منطقه‌ای و دوستان جهانی برای ایجاد صلح و ثبات منطقه‌ای و جهانی، محرک اساسی سیاست خارجی کشور است.^{۷۸}

ب) سند چشم انداز عمان

سند چشم انداز عمان در کنفرانسی که در ۳ بهمن ۱۴۰۰ با عنوان «رؤیه عمان ۲۰۴۰» برگزار شد؛ تنظیم و منتشر شد. اولویت‌های ملی عمان در این سند، شامل ۱۳ اولویت است که در رأس آنها ارتقای سطح آموزش، یادگیری، پژوهش علمی و تأکید بر توانمندی‌های ملی است، اولویت دوم این است که جامعه از سلامت پایدار برخوردار باشد، کادرهای پزشکی از توانمندی‌های والایی برخوردار باشند و در زمینه‌های علمی و نوآوری‌های بهداشتی پیشگام شوند، همچنین این کشور سعی خواهد کرد تا در زمینه خدمات فنی پزشکی و مراقبت‌های بهداشتی شاهد افزایش کیفیت بالا در تمامی سطوح باشد.^{۷۹}

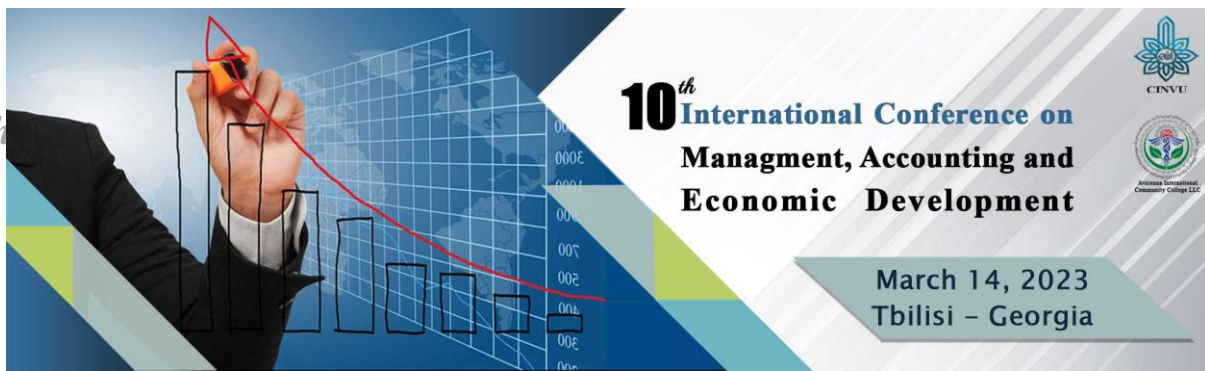
اولویت سوم بهبود وضعیت اقتصادی، حقوق شهروندی، هویت، میراث ملی و فرهنگ است. جامعه عمانی به هویت و فرهنگ خود افتخار می‌کند و به شهروندی خود متعهد است. یکی از اولویت‌های چشم انداز ۲۰۴۰ حمایت اجتماعی، برای دستیابی به زندگی شایسته و پایدار برای همه شهروندان است لذا در حوزه اقتصاد، اولویت «رهبری و مدیریت اقتصادی» اهمیت بسیاری دارد بنابراین این کشور برای پایدار شدن وضعیت اقتصادی مبتنی بر دانش و نوآوری حرکت خواهد کرد.

استفاده بهینه و پایدار از زمین، منابع طبیعی و پایداری محیط زیست نیز در اولویت‌های چشم انداز عمان قرار گرفته است. سیستم نظارتی مؤثر و مستقل که شفافیت و افشاگری را به کار می‌گیرد و با فساد مبارزه می‌کند نیز جزء اولویت‌های ملی عمان است.

^{۷۸} ایندپندنت فارسی، «چشم‌انداز توسعه اقتصادی و سیاسی ۵۰ سال آینده امارات»، ۱۴۰۰/۰۰۶/۱۵،

[/https://www.independentpersian.com](https://www.independentpersian.com)

^{۷۹} نجلاء عبدالعال، «المؤتمر الوطني لـ"رؤیه عمان ۲۰۴۰" ینطلق الیوم بطموحات رسم المستقبل»، ۲۰۱۹/۰۱/۲۶، <https://alroya.om>

بنابراین عمان در این سند به سه محور اصلی اشاره کرده است: مردم و جامعه، اقتصاد و توسعه، حکمرانی و عملکرد نهادی.

در سند چشم انداز عمان، در نظر گرفته است که با چالش‌ها مقابله کند و همگام با تغییرات منطقه‌ای و جهانی سرمایه گذاری کند تا فرصت‌های جدیدی را به منظور افزایش رقابت اقتصادی و رفاه اجتماعی در کشور ایجاد کند بنابراین سطح اعتماد و رضایت شهروندان عمانی را در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و توسعه بالا خواهد برد. هدف از ترسیم این چشم انداز افزایش میزان درصد اشتغال اتباع عمانی در بخش خصوصی است برآورد شده است که تا سال ۲۰۴۰ به ۴۲ درصد میزان اشتغال محقق شود.^{۸۰}

همچنین دولت عمان برای خروج از وضعیت نامطلوب اقتصادی موجود، به ابتکار نهادی به نام شورای عالی برنامه‌ریزی، برنامه‌ای تحت عنوان توسعه لجستیک ۲۰۴۰ طراحی کرد. هدف از این برنامه، توسعه سرمایه گذاری دولتی و تلاش برای جذب سرمایه گذار خارجی در حوزه زیرساخت بندری، نگهداری و انبار کالاها و محصولات، تبدیل شدن به هاب تجارت بین‌الملل همچون امارات، توسعه اقتصاد غیر نفتی و حمل و نقل و ترابری است.

از نظر ژئواستراتژیکی، عمان ظرفیت جغرافیایی بسیار ارزشمندی دارد که می‌تواند نقشی مهمی در کسب درآمدهای ترانزیتی برای این کشور ایفا کند. از نظر دولت مسقط، عملیاتی سازی این برنامه، به منظور استفاده از ظرفیت جغرافیایی و لجستیکی این کشور سهم بسزایی در رشد تولید ناخالص ملی آن خواهد داشت. هرچند در این زمینه، عمان در مقایسه با همسایگان و رقبای عقب‌ماندگی بیشتری دارد، اما برای دست‌یافتن به اهداف برنامه توسعه لجستیک ۲۰۴۰ بی شک ناگزیر از تصاحب سهمی از بازارهای اشغال شده توسط امارات خواهد بود.^{۸۱}

تأثیر سیاست خارجی امارات و عمان در روند توسعه

امارات متحده عربی و عمان را می‌توان تا حد زیادی در ردیف دولت‌های توسعه‌گرا قرار داد، بنابراین براساس الگوی دولت توسعه‌گرا، این کشورها در جهت پیشبرد توسعه اقتصادی کشورشان ایفای نقش کرده‌اند. «در سیاست خارجی توسعه‌گرا اصل بر همکاری و هماهنگی در عرصه روابط بین‌الملل است. البته اصالت یافتن همکاری در این سیاست، همانطور که از تنش و رویارویی با نظام بین‌الملل پرهیز می‌کند، به معنای وادادگی و پذیرش وضع موجود در عرصه بین‌المللی نیست، بلکه با استفاده از قواعد بین‌المللی و با ایجاد اجماع و به گونه‌ای هدفمند، با کشورهای همسوس، در راستای منافع و اهداف کشور گام برمی‌دارد»^{۸۲}.

^{۸۰} موقع عمان المستقبل، «رؤیه عمان ۲۰۴۰.. تطلعات نحو مستقبل مشرق»، [/https://omanfuture.org/oman-2040](https://omanfuture.org/oman-2040)

^{۸۱} علی فیض اللہی، «استراتژی عمان برای قطع وابستگی به درآمدهای نفتی»، پژوهشکده تحقیقات راهبردی، ۱۴۰۰/۰۵/۰۹

[/https://csr.ir](https://csr.ir)

^{۸۲} مسعود موسوی شفقانی، «مجموعه مقالات سیاست خارجی توسعه‌گرا»، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال اول، شماره ۱، بهار

۱۳۸۸، ص ۲۶۰

توسعه گرا بودن سیاست خارجی امارات

توسعه گرا بودن یک دولت وابسته به مجموعه‌ی ویژگی‌های خاص دولت‌های توسعه گرا در مقطعی خاص از تاریخ نیست، بلکه بر اساس تعریف اولیه، چنین دولتی دارای چشم‌انداز، رهبری و ظرفیت نهادی لازم برای ایجاد بسترهای حرکت توسعه‌ای است و اصل اساسی در این فرایند، انعطاف‌پذیری دولت برای تطابق دادن ساختار و سیاست‌های خود مطابق با نیازهای توسعه در مکان و زمان خاص خواهد بود.^{۸۳} سیاست خارجی امارات عملاً بهره‌مند از انعطاف‌پذیری و چرخش به جهات مختلف است. از این رو امارات با محوریت سیاسی-امنیتی ابوظبی و محوریت اقتصادی-تجاری دبی درصدد تنش‌زدایی با بازیگران رقیب به قصد تثبیت نفوذ و بهره‌مندی از مزایای سرریز بحران است که بر نحوه صف‌بندی‌ها و آرایش‌های جدید منطقه‌ای بسیار تاثیرگذار است. در این میان عضویت غیردائم امارات در شورای امنیت برای دوره دوساله ۲۰۲۲-۲۰۲۳ که بر خورداری از مزایای حقوقی و سازمانی به ویژه در موضوع امنیت دریایی به عنوان حلقه اصلی دیپلماسی دریایی را برای این کشور فراهم می‌کند، ضرورت‌های تنش‌زدایی را دوچندان می‌سازد.^{۸۴}

در یک دهه گذشته دبی الگوی توسعه اقتصادی را در پیش گرفته که مبتنی بر حمایت از کسب و کار، لیبرالیسم اقتصادی، بازار آزاد و پذیرش جهانی شدن در حالی که در همان زمان از چالش‌های ساختار رهبری سنتی نئو موروثی در کشور اجتناب می‌ورزید. الگوی دبی با آنچه در دیگر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس می‌گذشت بسیار متفاوت بود، اما با توجه به اظهارات مقامات این کشورها، طرح‌های توسعه در دست اجرا و اقدامات جاری این کشورها به نظر می‌رسد از «الگوی دبی» در توسعه تقلید می‌کنند.^{۸۵}

سیاست میانجیگری عمان

اما عمان در ساحت سیاست خارجی خود همواره سعی نموده است تا رویکرد رفتاری مبتنی بر روابط متوازن مابین بازیگران متعارض در منطقه در پیش گرفته و نقش میانجی را در بحران‌های این منطقه ایفا نماید. روابط خارجی عمان در قبال تحولات خاورمیانه حاکی از آن است که روابط خارجی عمان همواره روابطی به دور از تنش بوده است. در واقع، مسقط توانسته است با تعریف یک سیاست خارجی متوازن در هر دو سوی ساحل شمالی و جنوبی از ظرفیت‌های موجود بهره گیرد.^{۸۶}

محدودیت در حوزه‌های موضوعی سرمایه‌گذاری و فشار دولت به شرکت‌های خارجی برای استخدام کارگران عمانی، همچنان از عمده مشکلات پیش روی سرمایه‌گذاری در این کشور است. البته دولت مسقط در سال ۲۰۲۰ قانون

⁸³ . Wong, Joseph (2004), The Adaptive Developmental State in East Asia. Journal of East Asian Studies. Volume: 4 . Issue: 3 . Sept-Dec, p:345-360

^{۸۴} کامران کرمی، «امارات و بازتنظیم سیاست خارجی»، ۱۶/۰۹/۱۴۰۰، <https://donya-e-egtesad.com>

^{۸۵} سکینه بیری، «روند توسعه در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و الگوی دبی»، ۰۵/۰۷/۲۰۱۴، <https://peace->

[ipsoc.org](https://peace-ipsoc.org)

^{۸۶} مهدی ذوالفقاری، اسماء امامی و محمد نصیرزاد، «تأثیر دیپلماسی میانجی‌گری عمان بر نظام امنیتی منطقه‌ی خاورمیانه»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹، ص ۱۷۰

سرمایه‌گذاری خارجی جدیدی را تصویب نمود که لزوم مالکیت حداقل ۳۰ درصدی عمانی را ملغی کرد که همین امر منجر به جذابیت سرمایه‌گذاری خارجی در عمان خواهد شد.

قرار گرفتن در منطقه غرب آسیا به‌عنوان کانون بسیاری از تنش‌ها نظیر جنگی که ائتلاف سعودی علیه یمن به راه انداخته است و تبعات ناشی از آن ناگزیر دامن‌گیر عمان نیز می‌شود و همچنین همسایگی یکی از موفق‌ترین کشورها در حوزه تجاری و باصدرات یعنی امارات متحده عربی، فضای رقابتی شدیدی را پیش روی توسعه دریایی، بندری و تجاری عمان قرار خواهد داد.^{۸۷}

سیاست، گذار از انرژی تجدیدناپذیر

کشورهای شورای همکاری خلیج فارس برای حفظ جایگاه برتر خود در حوزه انرژی جهان و سرمایه‌گذاری گسترده، برنامه‌های مدونی را در زمینه تولید و استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر تدارک دیده‌اند. از جمله این کشورها امارات و عمان هستند.

الف) امارات و سیاست هدف کربن صفر^{۸۸}

امارات به دنبال فرآیندی است که به مرور زمان مانند نقش کنونی آن‌ها در عرصه نفت و گاز، در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر هم جایگاه درخور توجه جهانی را کسب کنند.

«عبدالله بن طوق المری» وزیر اقتصاد امارات در مجمع جهانی اقتصاد در داووس سوئیس عنوان کرد در ۱۵ سال گذشته، امارات متحده عربی بیش از ۴۰ میلیارد دلار در انرژی‌های پاک سرمایه‌گذاری کرده است و برنامه‌هایی برای سرمایه‌گذاری ۱۶۰ میلیارد دلاری دیگر در منابع انرژی پاک و تجدیدپذیر در سه دهه آینده در مسیر رسیدن به کربن صفر دارد.^{۸۹} همچنین وزیر اقتصاد این کشور، در نشستی با عنوان «گذار به خاورمیانه سبز» اظهار داشت که امنیت انرژی یک اولویت مهم است و در جهان متفرق کنونی که تامین انرژی بسیار اهمیت دارد، امارات متحده عربی برای آینده انرژی خود یک برنامه بلندمدت دارد.^{۹۰}

این کشور بیش از ۱۵ سال پیش تامین مالی پروژه‌های انرژی پاک را آغاز کرد و تا به امروز بیش از ۴۰ میلیارد دلار در این بخش سرمایه‌گذاری کرده است. ظرفیت تولید انرژی‌های پاک از جمله انرژی خورشیدی و هسته‌ای در سال ۲۰۱۵ که حدود ۱۰۰ مگاوات بود در سال ۲۰۲۰ به ۲/۴ گیگاوات رسید. با توجه به روند فعلی پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰

^{۸۷} علی فیض اللهی، «استراتژی عمان برای قطع وابستگی به درآمدهای نفتی»، پژوهشکده تحقیقات راهبردی، ۱۴۰۰/۰۵/۰۹، [/https://csr.ir](https://csr.ir)

^{۸۸} Carbon Neutral.

کربن صفر نهادی است که مجموع تولید و جذب کربن آن روی هم رفته صفر است. از این رو، اینگونه نیست که نهاد کربن-صفر از محصولات هیدروکربنی استفاده نکند و تولید کربن نکند، بلکه این نهاد خود را موظف کرده است به همان میزانی که کربن تولید می‌کند، به همان میزان نیز از راه فرایندهای مختلف کربن جذب کند.

^{۸۹} U.ae, "UAE Net Zero 2050", 28/11/2022, <https://u.ae/en>

^{۹۰} صحیفه الوطن، «التحول الأخضر فی منطقة الشرق الأوسط»، ۲۰۲۲/۰۵/۲۶، <https://alwatan.ae/?p=969288>

به ۱۴ گیگاوات افزایش پیدا کند. امارات در حال تشدید تلاش‌ها برای بکارگیری فناوری‌های سبزتر تحت ابتکار استراتژیک Net Zero ۲۰۵۰ است و به همین دلیل از سرمایه‌گذاری ۶۰۰ میلیارد درهم (۱۶۳ میلیارد دلار) در منابع انرژی پاک و تجدیدپذیر در سه دهه آینده خبر می‌دهد.^{۹۱}

ب) عمان، قطب تولید انرژی هیدروژنی

عمان نیز از جمله کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس است که تمرکز ویژه‌ای را بر تولید انرژی تجدیدپذیر داشته است. «تایمز عمان» اعلام کرد این کشور طرح‌هایی را برای تبدیل عمان به یک مرکز جهانی تولید انرژی سبز از هیدروژن دارد. به همین دلیل دولت به دنبال جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در بخش انرژی سبز است و از سال ۲۰۲۳ به منظور دستیابی به حداقل ۱ میلیون تن هیدروژن سبز در سال ۲۰۳۰ است.^{۹۲}

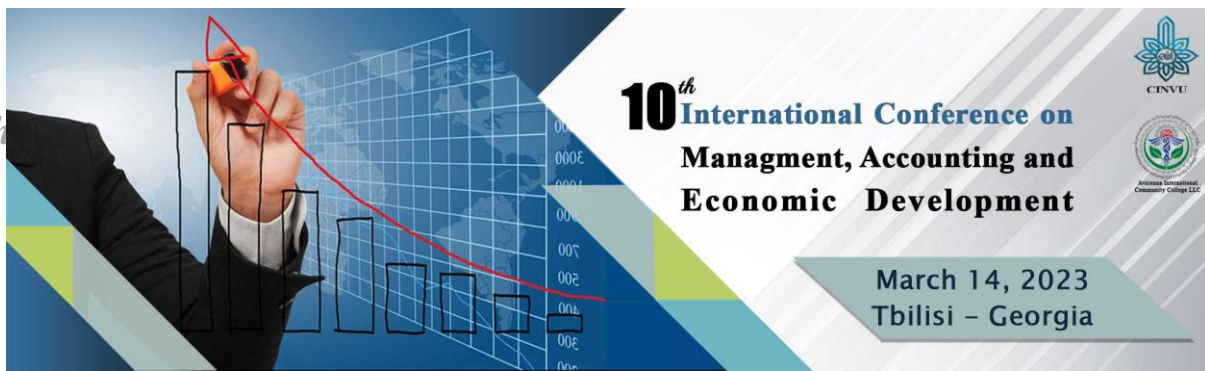
وزارت انرژی و مواد معدنی عمان بدین منظور یک اتاق فکر برای تبلیغ عمان به عنوان قطب تولید و صادرات هیدروژن سبز تشکیل داده است. عمان به دلیل وجود منابع کلیدی برای تولید انرژی سبز، از جمله انرژی خورشیدی و بادی و زمین‌های کافی، به دنبال آن است که یک بازیگر اصلی در تولید انرژی سبز در جهان باشد.

وزارت انرژی و مواد معدنی عمان از حدود یک سال قبل اتحادیه ملی برای انرژی سبز را با نام تجاری (Hy-Fly) ایجاد کرد تا عمان را در مسیر این پروژه قرار دهند. این اتحادیه شامل ۱۳ مؤسسه اصلی دولتی و خصوصی محلی است که تولید، حمل و نقل، استفاده و صادرات هیدروژن را در راستای طرح‌های تنوع انرژی تحت چشم‌انداز ۲۰۴۰ عمان تسهیل و تقویت می‌کنند. در حقیقت عمان به دلیل وجود منابع کلیدی برای تولید انرژی سبز، از جمله انرژی خورشیدی و بادی و زمین‌های کافی، به دنبال آن است که یک بازیگر اصلی در تولید انرژی سبز در جهان باشد. این کشور اعلام کرده است پروژه‌هایی به ارزش بیش از ۱ میلیارد دلار را در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر و آب سرمایه‌گذاری می‌کند. حدود ۶۰۰ میلیون دلار از این سرمایه‌گذاری از سوی بخش خصوصی صورت می‌گیرد.^{۹۳}

⁹¹. Lina Ibrahim AND Hazem Hussei, " UAE announces Net Zero by 2050 strategic initiative", 07/10/2021, <https://wam.ae/en>

⁹². Times of Oman, " Hydrom releases 'Request for Proposal' for first green hydrogen projects in Oman, 20/12/2022, <https://timesofoman.com>

⁹³. Bahrain News Agency, " Oman to develop hydrogen economy", 16/06/2022, <https://www.bna.bh/En>

نتیجه گیری

امارات متحده عربی در گزارش‌ها و شاخص‌های جهانی به عنوان کشوری پیشرو در میان کشورهای عربی یا حتی در میان کشورهای دنیا در زمینه‌های اقتصادی، فناوری، سلامت و رقابت پذیری است. در این پژوهش نیز با بررسی مهم‌ترین شاخص‌های آزادی اقتصادی، ادراک از فساد و توسعه انسانی کشور امارات متحده عربی و عمان نشان می‌دهد که این کشورها تلاش بسیاری در جهت ارتقای این شاخص‌ها داشته و توانسته‌اند رتبه بالایی در زمینه توسعه انسانی نسبت به کشورهای منطقه کسب کنند و در مقایسه با هم، کشور امارات از لحاظ توسعه یافتگی پیشتاز است و توانسته است در تمامی زمینه‌های از کشور عمان پیشی بگیرد. طبق بررسی که انجام شد مهم‌ترین دلیل پیشرفت امارات نسبت به عمان گذشته از میزان ذخایر نفتی و گازی این کشور، آزادی کسب و کار و آزادی تجارت و در کل آزادی اقتصادی و ادراک از فساد موجب جذب سرمایه‌گذاران بزرگ بین‌المللی در امارات متحده عربی شده است. هر چند عمان نیز برای جذب سرمایه‌گذاری، ثبت شرکت در این کشور را سهل نموده تا جایی پیش رفته که حتی با مالکیت ۱۰۰ درصد سرمایه‌گذاری در این کشور موافقت نموده و این موضوع سبب گردیده سرمایه‌گذاری‌های بسیاری در این کشور انجام شود.

بر اساس گزارش سالانه توسعه انسانی، امارات متحده عربی در رده کشورهای دارای توسعه انسانی خیلی بالا و در کنار کشورهای مرفه جهان قرار گرفته است. ذکر این نکته نیز مهم است که اگر امارات متحده عربی در سیاست خارجی خود همچنان انعطاف پذیر باشد و از سیاست ماجراجویانه پرهیزد همچنان در آینده نیز در منطقه از لحاظ توسعه یافتگی پیشتاز باشد. طبق شاخص‌ها و اقدامات انجام شده نیز انتظار می‌رود وضعیت اقتصادی امارات نسبت به عمان روند صعودی داشته باشد. با این حال هیچ کدام از پیش‌بینی‌ها قطعی نیست و شرایط، تعیین کننده وضعیت در زمان مورد بررسی خواهند بود. علی‌ای حال شواهد و قراین ارایه شده حاکی روند بهبود و افزایش در رشد اقتصادی این کشور خواهد بود.

منابع :

الف) فارسی:

- آقایی، گلزار «اقتصاد عمان و آینده پیش رو تحلیل (SWOT)»، 29/10/1397، <https://iiwfs.com>
- بیری، سکینه «روند توسعه در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و الگوی دویی»، ۲۰۱۴/۰۷/۰۵، <https://peace-ipsc.org>
- ذوالفقاری، مهدی، اسماء امامی و محمد نصیرزاد، «تأثیر دیپلماسی میانجی گری عمان بر نظام امنیتی منطقه‌ی خاورمیانه»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹، ص ۱۷۰
- سن، آمارتیا. توسعه و آزادی. ترجمه حسن فشارکی. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت خارجه. ۱۳۸۲
- شیرزادی، رضا «نوسازی، توسعه، جهانی شدن: مفاهیم، مکاتب و نظریه‌ها»، تهران: آگه، چاپ دوم، ۱۳۹۳
- «عوامل توسعه انسانی در امارات متحده عربی»، جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، شماره دوم، تابستان، ۱۳۹۴، صص ۱۱۹-۱۳۸.
- فیض اللهی، علی «استراتژی عمان برای قطع وابستگی به درآمدهای نفتی»، پژوهشکده تحقیقات راهبردی، ۱۴۰۰/۰۵/۰۹، <https://csr.ir>
- کرمی، کامران «امارات و بازتنظیم سیاست خارجی»، ۱۴۰۰/۰۹/۱۶، <https://donya-e-eqtasad.com>
- گریفین، کیت و تری مکینلی. تحقق استراتژی توسعه انسانی، ترجمه غلامرضا خواجه‌پور، تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، ۱۳۷۵، ص ۱۱-۱۶.
- موسوی شفتائی، مسعود «مجموعه مقالات سیاست خارجی توسعه گرا»، فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال اول، شماره ۱، بهار ۱۳۸۸، ص ۲۶۰
- وب سایت ایندپندنت فارسی، «چشم‌انداز توسعه اقتصادی و سیاسی ۵۰ سال آینده امارات»، ۱۴۰۰/۰۶/۱۵، <https://www.independentpersian.com>

ب) عربی:

- صحیفه الوطن، «التحول الأخضر فی منطقه الشرق الأوسط»، ۲۰۲۲/۰۵/۲۶، <https://alwatan.ae/?p=969288>
- عبدالعال، نجلاء «المؤتمر الوطني لـ "رؤیه عمان ۲۰۴۰" ينطلق اليوم بطموحات رسم المستقبل»، ۲۰۱۹/۰۱/۲۶، <https://alroya.om>
- فرحات، محمد «وثيقه الخمسين.. نموذج عالمی لتعزيز جوده الحياه فی الإمارات»، ۲۰۲۱/۱۰/۲۱، <https://al-ain.com>
- موقع عمان المستقبل، «رؤیه عمان ۲۰۴۰.. تطلعات نحو مستقبل مشرق»، <https://omanfuture.org/oman-2040>

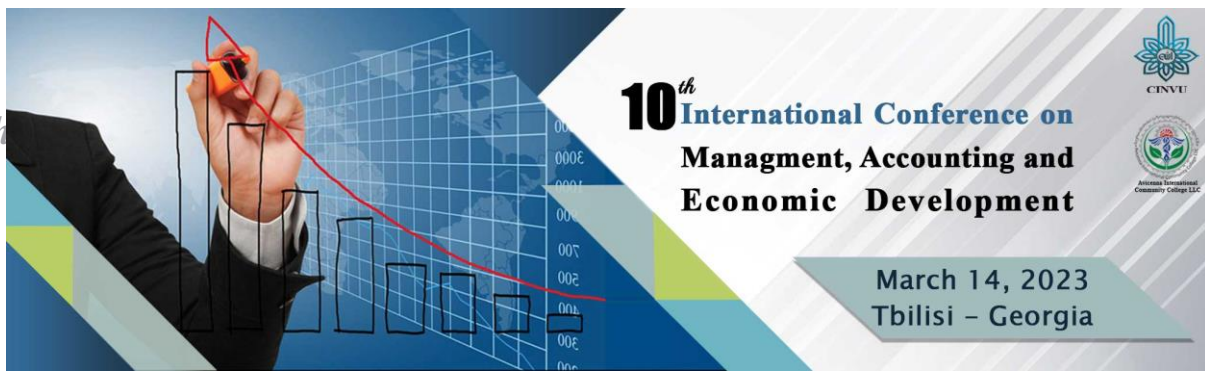
• المركز الإتحادي للتنافسيه والإحصاء، «الناتج المحلي الإجمالي بالأسعار الجارية - الربع الأول ٢٠٢٢»،

<https://fcsc.gov.ae>

• وزارة شؤون مجلس الوزراء، حقائق وأرقام - عدد السكان، <https://u.ae/en/about-the-uae/fact-sheet>

(ج) انگلیسی:

- Aaron O'Neill, "Oman: Gross domestic product (GDP) in current prices from 1987 to 2027", 02/12/2022, <https://www.statista.com/statistics>
- Ades, A. & R. Di Tella. (1997). National Champions and Corruption: Some Unpleasant Interventionist Arithmetic. The Economic Journal, 107(443), 1023-1042.
- Bahrain News Agency, "Oman to develop hydrogen economy", 16/06/2022, <https://www.bna.bh/En>
- Besley, T., & Ghatak, M. (2010). Property rights and economic development. In Handbook of development economics (Vol. 5, pp. 4525-4595). Elsevier. <https://www.elsevier.com/>
- Brinda Darasha, "2023 Outlook: Capital inflows into MENAP oil exporters will remain modest", 04/11/2022, <https://www.zawya.com>
- Bruno Lanvin and Felipe Monteiro, "The Global Talent Competitiveness Index 2022" P: 17-18, <https://www.insead.edu/>
- Heritage, 2022 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/>
- <https://www.statista.com/>
- Human Development Index (HDI), Explore HDI, UNITED ARAB EMIRATES & OMAN, 2010-2021, <https://hdr.undp.org>
- Human Development Index. <https://hdr.undp.org>
- Ibrahim Al Abed. & Peter Hellyer (1997), United Arab Emirates: A New Perspective, London: Trident Press.p: 250
- Jain, A. k. (2001). Corruption: A Review. Journal of Economic Surveys, 15(1): 71-121.
- Johnson, B Holmes., T. and Kim, R .2000 "2000 Index of Economic Freedom. "No48, p:121
- Kaufmann, D. & S.J. Wei. (2000). does 'Grease Money' Speed up the Wheels of Commerce? IMF Working Papers, NO 00/64.
- Lina Ibrahim AND Hazem Hussei, "UAE announces Net Zero by 2050 strategic initiative", 07/10/2021, <https://wam.ae/en>
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. Quarterly Journal of Economics, 110(3): 681-712.
- Mordorintelligence, UNITED ARAB EMIRATES OIL AND GAS UPSTREAM MARKET - GROWTH, TRENDS, COVID-19 IMPACT, AND FORECASTS (2022 – 2027), <https://www.mordorintelligence.com/>.
- Mordorintelligence, UNITED ARAB EMIRATES OIL AND GAS UPSTREAM MARKET - GROWTH, TRENDS, COVID-19 IMPACT, AND FORECASTS (2022 – 2027), <https://www.mordorintelligence.com/>.
- Natural gas production worldwide in 2021, <https://www.statista.com/>

- Numbeo, "Quality of Life Index by Country 2022 Mid-Year", <https://www.numbeo.com>
- Oil Reserves by Country 2022, <https://worldpopulationreview.com/>
- OMAN OIL AND GAS UPSTREAM MARKET - GROWTH, TRENDS, COVID-19 IMPACT, AND FORECASTS (2022 - 2027), <https://www.mordorintelligence.com/>.
- Oman Population 2022 , <https://worldpopulationreview.com/countries/oman-population>
- Peter Evans & James Rauch (1999), "Bureaucracy and Growth: A Cross-National Analysis of the Effects of Weberian State Structures on Economic Growth", American Sociological Review, V.64, N.5, October, p:735-748
- ROBYNNE TRUEMAN, " As Of 2022, These Countries Have The Highest Quality Of Life", 08/12/2022, <https://www.thetravel.com/>
- Shleifer, A. & RW. Vishny. (1993). Corruption. The Quarterly Journal of Economics, 108(3): 599-617.
- Times of Oman, " Hydrom releases 'Request for Proposal' for first green hydrogen projects in Oman, 20/12/2022, <https://timesofoman.com>
- Trading Economics, Oman GDP, 2021, <https://tradingeconomics.com/>
- Transparency International 2022, CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX, 2021, <https://www.transparency.org/>
- U.ae,"UAE Net Zero 2050",28/11/2022, <https://u.ae/en>
- United Arab Emirates Population 2022, <https://worldpopulationreview.com/countries/united-arab-emirates-population>.
- Wong, Joseph (2004), The Adaptive Developmental State in East Asia.Journal of East Asian Studies. Volume: 4 . Issue: 3 . Sept-Dec, p:345-360
- worldbank. <https://databank.worldbank.org>